

०८८०८८०८८०९ महानिर्वाण ०८८०८८०८८०९

२५५

—पंडित वि. तु. बोरगांवकर,
गोवर्धन नगर को. हौसिंग सोसायटी लि.
ब्लॉक नं. १४, तिसरा मजला, नेहरू रोड,
मुंबई ४०० ०८०.

जनतापाठी चिकट्ले मरण ।

एकाहूनी एक अभिन्न ।

मरण जीव प्रकृति लक्षण ।

जीवाचे जीवन ती विकृति ॥

मरण माझनि जे उरती ।

पाय काळाचे शिरी ने देती ।

तया काय आयदायांची क्षिती

अवतरती जे स्वेच्छेने ॥

भगवान गौतम बुद्धांनी जन्म, जरा, मृत्युचा शोध घेण्याचा पत्ती—पुत्र आणि राज्य वैभवाचा त्याग करून भिक्षू बनून आमरण शोध घेतला. पण त्यांनाही हा मृत्यु टाळता आला नाहीं. जगात जे जे महामानव जन्मले ते सर्व ‘मृत्युपंथेच्च गेले’ म्हणूनच म्हटलेले आहे जीवापाठी मरण चिकट्लेले आहे. हीच त्याची स्वाभाविक परिणती आहे. जीव जर जिवंत राहिला तर ती विकृति आहे. तेव्हां जी अटल गोष्ट आहे. ती घडणारच पण ...

जगाच्या पाठीवर पाय देऊन येणारा संत महात्मा याला अपवाद असतो त्याचे नश्वर देह नाहीसा होतो. त्या क्षणापासून संताचा आत्मा सर्वंगत होतो. यालाच महानिर्वाण म्हणावयाचे :

देह तरी हा नाशिवंत ।

कधी तरी होणार अन्त ।

म्हणूनि भक्ती न करावी खंत ।

अनाधनंत लक्षावे ॥

— साई. स. चरित अ. ११ ओ. २१

श्री साईवावांनीच हे स्पष्ट केलेले आहे की —

“अरे । हे मानवी शरीर हे नाशिवंत आहे, त्याचा कधी तरी अन्त होणारच आहे. तेव्हां दुःख करून काहीं उपयोग नाहीं. म्हणून भक्तांनी अनंताची भक्ती करावी या करिता.

त साचि संताची अवतार स्थिती ।
प्रकट होती आणि जाती ।
परि तयांची आचरिती रीती ।
पावन करिती जगाते ॥

संत हे जगाला पावन करण्याकरिता अवतार घेतात. अवतार कार्य संपले की, क्षणाचाही विलंब न लावता पूर्वस्थितीला प्राप्त करून घेतात. तेव्हां सद्गुरु श्री साईनाथ यांनीही आपल्या संपूर्ण जीवनात “जे कां रंजले गांजले” त्यांची सेवा केली त्यांना अन्न, वस्त्र दिलं, आपपरभाव न ठेवता रंका बरोबरच रावालाहि वसविले. वर्म, जात, पात. ज्ञानी, अज्ञानी, समाजातील सर्व थरातील लोकांना आपलेसे केले. इतकेच नव्हे “सर्व भूतमात्रावर” प्रेम करावयास शिकविले. अष्टौप्रहर सर्व लोकांना उपदेश करीत होते की —

तुम्ही कोणास बोलता उणे ।
मजला तात्काळ येते दुखणे ।

असे बाबांचे सांगणे होते

कोणासही टाकून बोलू नका सर्वांशी प्रेमाने जागा, त्या करिता अहोरात्र बाबांचे प्रयत्न, या करितांचे लोक संग्रह. पूज्य बाबांच्या सान्तिनिध्यात श्री दादा-माहेब दामोलकर, काकासाहेब दीक्षित; दादा केळकर, आप्पासाहेब, बाळाजी पाटील, ने वास्कर, नानासाहेब निमोणकर, नानासाहेब चांदोरकर मामलेदार आदि मातव्वर मंडळी होती. याचप्रमाणे तात्या रामचंद्र कोते पाटील, म्हाळस-पती सोनार काशिराम शिंपी, भागोजी शिंदे, अबुल्ला, राधाकृष्णाबाई, बायजा-बाई आदि वहुजन समाजातली माणसेही होती. यावरून सहज लक्षात येईल की, बाबांच्या भक्तगणात सर्व जातीय, सर्व धर्मिय लोक होते उच्च कुलीन वर्गातील स्त्रिया जशा असत तशा सामान्य अज्ञ भोळ्या भाबड्या स्त्रियापण असत.

त्यांना समान पातळीवर सर्वांना वागविले जाई. बाबांनी श्रीसंत गरीब लोकांना आपलेसे करून घेतले. त्यांची सुखदुःखे जवळून पाहिली, समजावून घेतली, दिलासा दिला, आपल्या दैवी चमत्काराने त्यांच्या दुःखाचे निरसन केले. अनेकांना दुर्धर व्याधीतून कायमचे वाचविले.

दासगण, यासारख्या भक्तांनी नोकरी सोडून हरिकीर्तनातून पूज्य सद्गुरु साईबाबांचा महिमा गाईला. दूरदूरचे लोक दर्शनाला येऊ लागले. शिरडीचा महिमा वाढला. शिरडी झाले पंढरपूर. उभ्या भारतातून पांडुरंगाच्या दर्शनार्थ भक्त मंडळी जशी येते त्याचप्रमाणे श्री साईबाबांच्या दर्शनासाठी भक्त अव्याहृत-पणे येतात. कारण बाबांच्या दर्शनासाठी कोणत्याही तन्हेचे बंधन नाही. “टाक दिडकी हो म्होर” अशी दमबाजी नाही. इथे आहे “जया मनी जैसा भाव, तया तैसा अनुभव” संकटात सापडलेल्याची सोडवणूक खुद बाबाच म्हणतात.

मग जो गाई वाडेकोडे,
माझे चरित्र, माझे पवाडे,
तयाचिया मी मागे पुढे
चोहिकडे उभाचि ॥ अ. ३ ओ. १२.

अशा या आपल्या भक्तांच्या कल्याणाकरिता मागे पुढे चोहिकडे उभे राहून त्यांचे रक्षण करणाऱ्या प्रेमळ साईबाबांकडे भक्त धावला नाहीं तर ते नवलच म्हणावे लागेल : आज शिरडी क्षेत्री लाखो भक्तांचा मेळा लागतो तो ऊगाच काय? आजही लाखो भक्तांना बाबांच्या स्वप्न दर्शनाचा लाभ मिळतो. त्याचे दुःख दूर होते, संकटातून सोडवणूक होते. अनन्य श्रद्धाठेवणाऱ्या भक्ताला अनुभव येतो. सबुरीने बाबांच्या भक्ती प्रेमात रंगलेल्या सद्भक्तास बाबांचा आधार मिळतो. म्हणून अण्णा दाभोलकर म्हणतात —

देहधारी म्हणूनि जित ।
समाधिस्त जे ते काय मत ।
साई जनन मरणातीत
सदा अनुस्यूत स्थिर चरी ॥ अ. ३३ ओ. १३०

संतचूडामणि भगवान श्री साईबाबा जनन मरणातीत होते असेच म्हणणे सत, आवश्यक आहे.

तुम्ही कोणी कोठेही असा ।
भावे मजापूरे परिसता पसा ।
मो तुमचिया भावासारिका ।
रात्रंदिन ऊभाच ॥

म्हणून संत श्रेष्ठ श्री साईनाथ महाराज हे साक्षात् ईश्वराचे अवतार आहेत. हे प्रभो! श्री साई ईश्वरा तुझ्या दर्शनाने मी पावन झालो आहे.

श्रीबाबांचा उपदेशपर बोध

काकासाहेब महाजनी यांच्या कन्या
—सौ. सरोजिनी मुळचे
६ नाथ मंदिर कॉलनी,
इंद्रार, म. प्रदेश.

श्री समर्थ साईवावांनी १९१८ साली, विजया दशमीला समाधी घेतली. त्या गोष्टीला यंदा ६५ वर्षे पूर्ण होत आहेत. म्हणून हा श्री साईलीलेचा खास अंक काढण्याचा उपक्रम अगदी स्तुत्य आहे.

माझे वडिल कै. काकासाहेब महाजनी यांना श्री बाबांनी सांगूनठेविले होते की तू माझा दहावा दिवस कर. असे आमच्या वडिलांनी आम्हांला सांगितले होते. म्हणजे श्री बाबांचा व आमचा किती निकटचा संबंध असावा हे हथावरून सिढ्ह होत आहे.

त्यांनी आपले पुढील वेत आपल्या भक्तांना सांगून आधीच नियोजित करून ठेविले होते.

श्री. वापूसो. वुद्धी यांना जेव्हां बाबांनी वाडा बांधण्यास सांगितले होते तेव्हांच त्यांनी आपल्या समाधी-स्थानाची आखणी आपल्या मनात करून ठेविली होती. ते म्हणाले होते की शामा येथेच आपण चिरनिद्रा घेणार.

ते स्वतः वाड्याचे बांधकाम पहात होते. गाभान्याचे खोदकाम पाहून शामाला म्हणाले, येथे आल्या गेल्याला सर्वांना आराम मिळेल. आपण सर्व बालगोपाल येथे बसून सदैव गोष्टी करू. येथेच सर्वांच्या सुख दुःखास वाट मोकळी करू. येथे अगदी शांत व प्रसन्न वाटते, शामांच्या खांद्यावर हात ठेवून येथेच मी विसावेन असे म्हटले. “तुम्ही माझेकडे पहा, मीही तुमचेकडे पाहित” असे म्हणाले व त्यांच्या आशिर्वादाने तेच आज खरे झाले.

श्री बाबांचे आता असंख्य भक्त दुनियेत आहेत व सुख दुःखाला येथे वाट मोकळी आहे. ज्या कोणाला जे हवे असेल त्या भक्तांनी या समाधी मंदिरात येऊन बाबांना भक्तीभावाने विनविले की त्यांची इच्छापूर्ती होते व संकटे आली असल्यास ती आपोआप दूर होतात हथाचा अनुभव प्रत्यक्षात येतो. हे साईलीलेत आलेल्या असंख्य अनुभवांवृन्ण स्पष्ट समजू शकते. फक्त त्यांचा मंत्र “श्रद्धा व सबूरी” हा अवश्य लक्षात ठेविला पाहिजे.

कौ. काकासो. दिक्षीतांना बाबांनी स्वतः सांगितले होते की माझे शरीर मेले तरी माझे हे स्थान मरणार नाहीं हे लक्षात ठेवा. ते सदैव जागृतच असेल. त्यासाठी माझी नेहमी आठवण ठेवा आणि अडीअडचणीला मला हाक भारा की सदैव तुमच्या पाठीशी मी उभा आहे. माझ्या अखंड तेवणाऱ्या धुनीची राख, तुम्हांला संरक्षण दिल्या वाचून रहाणार नाहीं. मी काही दिवसांकरिता जाणार आहे. ८ वर्षांनी तुमच्या कल्याणासाठी मुन्हां पृथ्वीवर अवतरेन.

श्री बाबांनी आपल्या हातानी पेटविलेली धुनी आजतागायत ६५ वर्षे अखंड प्रज्वलित आहे हे भक्तांचे केवढे मोठे भाग्य आहे. उदीचा महिमा काय आहे हे प्रत्येकाच्या अनुभवास आले आहे, व उदी—विशेषांक सर्वांनी वाचलाच आहे. आज असंख्य भक्त या उदीवरच तरले आहेत. अशी ही उदी प्रभावशाली आहे.

तळघरातल्या पणत्यांचे महत्त्व श्री बाबांनी प्रगट केले. सत्य, धर्म शांती व प्रेम. मानवी जीवनाला अध्यात्मिक उन्नतीचा प्रकाश देणाऱ्या या चार ज्योती श्री बाबांच्या मशिदीत दीप-अमावस्येला घेटल्या होत्या.

श्री साईचे शरीर गेल, त्यांचा आत्मा विश्व-चैतन्यात विलिन झाला, पण त्यांचे दिव्यत्व मागे राहिले. तेच दिव्यत्व तीच दैवी शक्ती, आजही

भक्तांच्या हाकेला धावून जात आहे. त्यांना दिलासा देत आहे आणि साक्षात्कार घडवित आहे. आत्मा अमर आहे हे त्यांनी सिद्ध करून दाखविले आहे. तेव्हांने ते आता आपल्यात नाहीत असे कोणीही म्हणू शकणार नाही. ते अदृश्यरूपाने भर्वं दूर बावरत आहेत. जरी त्यांना विलीन होऊन पासष्ट वर्षे झाली असली तरी ते अद्याप भक्तांच्या हाकेसाठी जागृत आहेत.

“श्री साई-चरणी कोटी कोटी प्रणाम”

श्री साईबाबांचा उपदेशपर बोध असा आहे.

- १) ईश्वरावर श्रद्धा ठेवा.
- २) परमेश्वराची निरंतर आठवण ठेवा.
- ३) ईश्वर कृपा होण्यास श्रद्धा व सबुरी या दोन गुणांची फार जरूरी आहे.
- ४) वृक्ष जसा फुले आली का नमतो तसे संपत्ती आली तरी गर्व न घरिता नम व्हावे.
- ५) मुख असो अथवा दुःख असो परमेश्वराची आठवण सतत ठेवावी.

— ज्योतिष्य शास्त्राच्या दुर्बिंणीतून —

नित्य 'मी जिवंत जाणा हेचि सत्य

—श्री. सुरेश सातपुते
लालबाग, मुंबई.

१) जरी हे शरीर गेलो मी ठाकून;
तरी मी धावेन भक्तांसाठी ।

२) नित्य मी जिवंत जाणा हेचि सत्य;
नित्य ध्या प्रचित अनुभवे ।

० श्री साईनाथांच्या समाधीतोर कालातही आज असंख्य लोकांना त्यांच्या वृपा प्रसादाची प्रचिती येते. बाबांनी हच्या गोष्टीचे आश्वासन आधीच सांगितले मग कलत दाखविले. म्हणून बाबांची लोकप्रियता आज प्रचंड प्रमाणात आढळून येते. वरील दोन्ही वचने सत्य असल्याचे अनुभव सहस्रावधि लोकाना आहेत.

ज्योतिष शास्त्र ही वेदांतार्थत विद्या असल्याने श्री साईबाबांच्या महानिर्वाण क्षणाची कुंडली पाहून, बाबांची वरील दोन्ही वचने सत्य असल्याची प्रचिती येते.

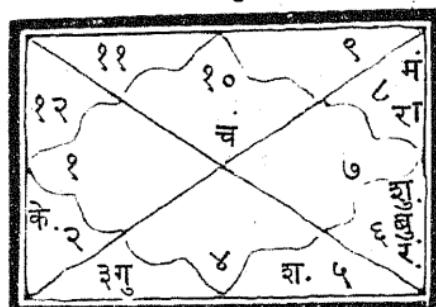
श्री साईनाथांच्या महानिर्वाण क्षणाची कुंडली

इंग्रजी तारीख	:	१५ ऑक्टोबर १९१८, मंगळवार.
मराठी तिथी	:	अश्विन शु. ११ शके १८४०.
मुस्लीम तारीख	:	९ मोहरम हिजरी सन १३३७.
पारसी तारीख	:	५ अरदी बेहस्त सन १२२७.
महानिर्वाणाची वेळ	:	दुपारी २ वाजून ३५ मिनिटे (इष्टकाल ठीक २१ घटी)

नक्षत्र, चरण : धनिष्ठा नक्षत्र, २ रे चरण.

योग, करण, नक्षत्र, शूल, गर, दक्षिणायन, शारद नक्षत्र.

लग्न कुंडली

स्पष्ट ग्रह

लग्न	रवि	चंद्र	मंगल	बुध	गुरु	शुक्र	शनि	राहू
९	५	९	७	५	२	५	४	७
—	—	—	—	—	—	—	—	—
२७	२७	२८	१९	२८	२४	१८	५	२२

उपरोक्त कुंडलीमध्ये शनि या वैराग्यकारक ग्रहाचे मकर लग्न उदित असून त्या बिंदूवर अंशात्मक असा चंद्र उदय पावत आहे. चंद्र हा लोकसंग्रह व लोकप्रियता यांचा कारक असून अध्यात्मिक कुंडलीमध्ये जागतिक मनाचे प्रतिनिधित्व करतो. या चंद्राशी जागतिक बुद्धीचा कारक ग्रह बुध, नवपंचम असा महत्त्वाचा शुभयोग करीत असून त्याचवेळी तो लग्न बिंदुशीही शुभ योग करीत आहे. त्यामुळे जगातील असंख्य लोकांना बुद्धीस पटणारे असे अनुभव देऊन वावांनी लोकसंग्रहाचे कार्य प्रचंड प्रमाणात केले आहे. याचा पुरावा ज्योतिषग्रास्त्रातही गवसतो.

जीवनमुक्त सत्पुरुष दोन प्रकाराचे असतात. एक म्हणजे ते शुद्ध स्थिती जाऊन तेथेच विलीन होतात व दुसरा प्रकार म्हणजे शुद्ध स्थितीपर्यंत जाऊन केवळ लोक कल्याणाकरिता पुन्हां सहाव्या पायरीवर येतात. हच्चा दोन्ही स्थितीचे वर्णन योगवसिष्ठात वर्णिलेले आहे.

आत्म्याचा कारक ग्रह रवि. यांचा लग्न बिंदूशी व चंद्राशी होणारा नव-पंचम हा अत्यंत शुभ योगावृत्त श्रीसाईबाबा हे केवळ लोक कल्याणार्थ परत आलेले आहेत असा तर्क करण्यास मुळीच हरकत नाही. त्याच प्रमाणे चंद्र व रविशी होणारे शुभ योग धर्म त्रिकोणातून होत असल्याने व पंचमेश शुक्र नवमात असल्याने या कार्यामार्गे असलेल्या अध्यात्मिक हेतूची जाणीव स्पष्टपणे होते.

या खेरीज जिज्ञासूनां या कुंडलीत अनेक योग सापडतील त्याचा अभ्यास करणे निश्चितच उद्बोधक ठरेल.

॥जय भालचंद्र ॥

*****
श्रीसाईबाबांचे महानिर्वाण
*****

—सौ. उषा प्रभाकर मुळे

१६०, नारायण पेठ, पुणे ३०.

० कोणत्याही गोष्टीला योग यावा लागतो, त्याप्रमाणे मी शिरडीला शिक्षिका होते. त्यावेळी बाबांच्या निर्वाणाची खरी सत्य माहिती शिरडीचे वथोवृद्ध श्री. साई समकालीना श्री. बाणजी लक्ष्मणराव रत्नपारंखी यांनी मला दिली होती, परंतु ती माहिती बाचकांना देण्याचा योग या महानिर्वाण विशेषांकाकरिता आला आहे.

समाधी काल (शके १८४०) दि. १५ ऑक्टोबर मंगळवार, १९१८ शिरडी शोक सागरात विलीन झाली, काय झाले, कसे झाले. कोणालाच उमज पडेना, द्वारकामाई उदास झाली. म्लान चेहन्याने भक्त उमे आहेत. परंतु त्यांना थीर देणारे श्री साईराजा कोठे? दि. ३ ऑक्टोबर पासूनच श्री साईबाबांना सर्दी ताप यांनी अस्वस्थ केले होते. दि. १४ पासून तर त्यांना खूपच त्रास होत होता. तो दिवस कट्टाने घालविला आणि दि. १५ चा घातवार उगवला. नित्याप्रमाणे सकाळीच श्री साईबाबा शौचमुखमार्जनास जाऊन हात पाय धुवून द्वारकामाईतील खांबास टेकून बसले समोर धुनि प्रज्वलीत झाली होती. थोड्या वेळाने देवहान्याच्या जागी ते जाऊन बसले. नित्याप्रमाणे ब्रह्मज्ञानाच्या गोष्टी त्यांनी सांगितल्या, आरतीची तयारी लवकर करण्यास सांगितली. श्री जोग व सौ. जोग यांनी नैवेद्य अर्पून आरती केली. सर्व भक्तांस स्वतः उमे राहून उदी प्रसाद दिला सर्वांनी भोजनास दिक्षित वाढवात जावे अशी आज्ञा केली.

त्या वेळेस दुपारचा १। वाजला होता, श्री साईबाबांनी महादू फसले यास विडा कुटून देण्यास सांगितले. त्यांनी विडा कुटुन श्री साईच्या हातावर दिला व चांदीच्या झारीतून पाणी दिले. श्री. बाबांनी पाण्याचा एक-एक घोट घेण्याचा प्रयत्न केला परंतु अर्बा पाण्याचा घोट तोंडातून बाहेर आला त्यावेळी त्यांचे नयन अर्धेन्मिलित झाले व त्यांनी आपले अंग बयाजी पाठलाच्या (ते पाठीमार्गे बसले होते) अंगावर टेकून लक्ष्मीबाई शिदे यांना नऊ स्पर्ये त्यांनी दिले. (म्हणजे नवविद्याभक्ती मला प्रिय आहे हे सुचविले) श्री साईबाबांनी पार-मार्थिक पद्धतिने जगास अंतकाली दानधर्म व्हावयास पाहिजे असे दर्शित केले.

दि. १५ मंगळवार दुपारी २॥ वाजता बाबांची प्रकृति अतिशयच विघडली. त्यांच्या प्रकृतीची ती संभीर अवस्था बघून तेथे हजर असणारे पाच भृतांपैकी (१) बयाजी कोते (२) भागूजी शिंदे (३) लक्ष्मीबाई शिंदे (४) महादू फसले (५) बाप्पाजी रत्नपारखी यांनी ताबडतोब दीक्षित वाड्यात जाऊन वाबांच्या प्रकृतीची बातमी सांगितली. त्यावरोबर डॉ. पिल्ले नागपूरकर यांना घेऊन आले त्यांनी श्री साईच्या हातास स्पर्श करून नाडी पाहिली त्यांना समजून चुकले की शिरडीचा आत्मा ब्रह्मांडात विलीन झाला. शिरडीवर दुःखाची अवकळा पसरली.

त्यानंतर हिंदू-मुसलमान वाद सुरु झाला. पुढे बाबा दासगणूच्या स्वप्नात दिसले. लवकर ये भित कोसळली न्याय निवाढा कर, पूर्वीपासून श्री. साईबाबा बुटीच्या वाड्यात बसून खेळू म्हणत होते. त्याप्रमाणे काही साईभवत अप्पा कोते, माधवराव देशपांडे, काकासाहेब दीक्षित रहात्याचे खुशालचंद शेठ, दौलत-राम शेठ, मोरेश्वर प्रधान यांच्या सर्वांच्या समोर बुटीने (बापूसाहेब) सर्व हिंदूस हात जोडून विनंती केली की, श्री साईबाबांना या नव्या वाड्यात आणवे (समाधिकरिता) या वाड्यावर मी कसलाही हक्क दाखविणार नाही. हे माझे वचन मी तुळशीपत्र घेऊन पुरे करीन.

या सर्व गोष्टी श्री. तात्या पाटील कोते यांना कळविल्या. कारण ते आजारी होते. त्यांनी श्री. रामचंद्र पाटील, पोलिस पाटील यांना कळविले की, श्री साईबाबांना बुटी वाड्यात नेण्याचे निश्चित झाले. मुस्लीम बंधुनेही श्री. साईबाबांच्या पालखीस खांदा देण्याचे ठरविले आणि आजही शिरडी क्षेत्रामध्ये अफाट समाज समानतेने एकरूप झालेला दिसत आहे. भेदा-भेद स्पृश्य-अस्पृश्य गरीब-श्रीमंत ही भावनाच नाही. केवढी ही शक्ती की त्या शक्तीने अथांग समाज एकरूप होऊन श्री साईपूढे नतमस्तक होत आहे.

समाधी सोहळा झाल्यानंतर हिंदू पढतीप्रमाण श्री बाबांचा १३ वा दिवस शाढ मुंबईच्या भक्तांनी केले. त्यात श्री. काकासाहेब दीक्षित, काका महाजनी, मोरेश्वर प्रधान, तर्खड, सुंदरराव नवलकर पुण्याचे गोविंदराव वॉरिस्टर, रासने काका, खाजगीवाले अशा सर्व भक्तांनी बुंदीच्या लाडूचा प्रसाद सर्व भक्तांनी दिला तो दिवस यात्रेचा दिसत होता. अफाट गर्दी लोटली होती त्या प्रसादाकरिता. |

तेरा ब्राम्हण आराधना विधिस वसविले होते. प्रत्येकास धोतर, शाल व २१ रुपये दक्षिणा दिली. हा विधि श्री. काकासाहेब दीक्षित यांनी केला. त्या वेळेस श्री. बालासाहेब देवही तेथे होते.

त्या नंतर मुस्लीम पद्धतीने २० व्या दिवशी संध्याकाळी संदल मोठ्या प्रमाणात काढून कुराण शरीफ व नमाज पढणे हा ही कार्यक्रम झाला हा ही एक ऐक्याचा भाव होता. पुढे ४० व्या दिवशी दासगण महाराजांनी तीन दिवस उत्सव केला, एक हजार भक्तास सुग्रास भोजन दिले. पंढरपुराहून पंडितशास्त्री बोलावून विधि केला. ब्राम्हणास चांदीचे पेले, वस्त्र अर्पण केले (तो चांदीचा पेला श्री. रत्नपारख्यी यांच्या जवळ अद्याप आहे), श्री. उपासनी महाराजांनी श्री काशीक्षेत्री जाऊन ६० व्या दिवशी वेदोक्त हृवन विधि दानवर्म केला महानिवरण संपले, परंतु ते तेजोवलय अदृश्य रूपाने अमर आहे.

॥ स्वयं प्रकाश श्री साईनाथ ॥
॥ अवतरले भक्त कल्याणार्थ ॥

१९९० स्वर्गारोहण १९९१

—श्री. पां. वा. भुतकर.

२३-१६७५ अभ्युदयनगर,

काळाचौकी, मुंबई ४०० ०३३

० आजचा दिवस हा वर्षातील फार महत्त्वाचा दिवस. या दिवशी पांडवाना विजय मिळाला. या दिवसाने लोकांना सुवर्णचि दान केले. या मुहूर्तावर मोठमोठ्या लढाया जिकण्यात आल्या. या मुहूर्तावर धमने अधमविर विजय मिळविला. असा हा आजचा महन्मंगल दिवस म्हणजे दसरा. पण आज काय झाले आहे? या शुभ दिवसावर अमंगलाची छाया का पडली आहे? पशुपक्षी केविलवाणे स्वर का काढताहेत? काही कळत नाहीं. कुठेही उत्साहाचे वातावरण नाहीं. कोठल्यातरी अनामिक भीतीने लोकांचे चेहरे काळवंडलेले दिसतात. कसलीतरी भीषण आपत्ती या शिर्डी नगरीवर कोसळणार. पण कसली आपत्ती?

मशिदीच्या परिसरात बरीच भक्त मंडळी जमा झालेली होती. प्रत्येकाचा चेहन्यावर भीती व चिंता यांचे सामाज्य पसरले होते. गर्दी इतकी प्रचंड होती पण यजवजाट मात्र अजिवात नव्हता. एवढा मोठा जनसमुदाय पण त्या आवापण यजवजाट मात्र स्मशान शांतता नांदत होती. मधूनच कोणीतरी भक्त दुसऱ्याच्या रात मात्र स्मशान शांतता नांदत होती. मधूनच कोणीतरी भक्त दुसऱ्याच्या कानात कुजवूजत होता इतकेच! वाकी सर्व शांत. मधून मधून कोणीतरी भक्त मशिदीतून वाहेर येत होता व काही न बोलताच समुदायात भिसळत होता.

इतक्षात मशिदीतून माधवराव देशपांडे उर्फ शामा वाहेर आले. त्यांना पहाताच सर्वजनांच्या नजरा त्यांच्यावर स्थिर झाल्या. त्यांनी सर्व भक्तांना एकत्र करून वावांची आज्ञा सांगितली. वावांनी त्यांना अशी आज्ञा केली होती की सर्व भक्तांनी आता घरी जावे व जेवण करून नंतर परत यावे.

वावांचे दुखणे विकोपाला गेले होते पण सर्व भक्तांना माहित होते की वावा हे मृत्युजय आहेत. त्यामुळे मनातून चिंता होती तरीही पूर्वीची कथा लक्षात घेऊन ते योडेसे तरी आशावादी होते. त्यांना माहित होते की पूर्वी वावांनी तीन दिवस ब्रह्मांडी प्राण ठेवले होते. त्यानंतर ते परत भूतलावर आल्यानंतर त्यांची प्रकृती ठणठणीत वरी झाली.

वावांच्या आज्ञेप्रभाणे सर्व भक्त आपापल्या घरी जेवावयास गेले. वावांची आज्ञा मोडण्याची कोणाची प्राज्ञा होती? पण वावांची स्थिति पाहिल्यानंतर कोणत्याही भक्तास तिथून जाण्याची इच्छाच होईना. पण त्यांचा नाईलाज झाला कारण वावांची आज्ञा!

त्रिकालज्ञानी वावांना भविष्याचे संपूर्ण ज्ञान होते. त्यांनी वझे वुवांना रामविजय वाचण्याची आज्ञा केली वझेबुवांनी आठ दिवस पारायण केले नंतर वावांनी वझ्यांना अखंड पोथी वाचावयास लावली. अशा तन्हेने अकरा दिवस सतत पोथी वाचल्यामुळे वझे कंटाळले. मग वावांनीच त्यांना तेथून जाण्याची आज्ञा केली.

आता पोथी वाचण्याचे काय कारण असा प्रश्न वाचकांच्या मनात उभा राहिल पण परमेश्वराचे नामस्मरण चालू असतानाच आपण देहविसर्जन करावा. अशीच संतांची परंपरा आहे हे लक्षात घेऊनच वावांनी ती व्यवस्था केली होती. वास्तविक पहाता वावा हे जन्ममरणाच्या पलिकडे होते पण लौकिक रीत लक्षात

घेऊनच बाबा सर्व रुदी पाळत होते. पूर्णब्रह्म साई हे इच्छामरणी होते. त्यांना कसले कृतांताचे भय! त्यांच्यात वाटेल त्या दिवशी वाटेल त्या क्षणी देहत्याग करण्याचे सामर्थ्य होते.

बाबांनी आपले जीवीतकार्य पूरे करण्यासाठी साडेतीन मुहूर्तपैकी एक मुहूर्त सिमोलंघनाचा दिवग दसरा हाच निवडला होता. पवित्र व शुभ असा दसरा हाच देहाचे सिमोलंघनास त्यांना योग्य वाटला असावा. जरी साई भगवान हे लोकिक दृष्ट्या शरीरधारी होते तरी सदैव शरीरा बाहेरच असत. शरीरावाहेर राहून जगताच्या कल्याणाकरिता झटले होते. कधी नानासाहेव चांदोरकरांच्या घरी उशी नेऊन दे. त्यांच्या अडलेल्या मुलीची सुटका कर तर कधी डहाणूला भामलेदार देव यांच्या मातोश्रींच्या ब्रताच्या सांगता समारंभास उपस्थित रहात. कधी लोहाराचे पोर अग्नीतून वाहेर काढ. अशा अनेक गोष्टी ते देहावाहेहून करीत. पण याही वेळेस ते देहस्पाने शिरडीतच असत. परमेश्वरा प्रमाणे सर्व गामित्व हे त्यांचे वैशिष्ट असल्यास नवल नाही. वर सांगितल्या प्रमाणे त्यांनी देहत्यागाच्या वेळी सर्व भक्तांना घरी जेवावयास पाठविले. इतके दिवस प्रेमाने गोळा केलेल्या भक्तांच्या डोळ्यातील अशू त्यांना पहावणार नव्हते. जीवापाड जतन केलेल्या कोणत्याही गोष्टीचा अंत कोणीही सहजगत्या पाहू शकणार नाही. जीवापाड प्रेम व भक्ती ज्यांच्यावर केली ते भक्त आपल्या देवाचा देहत्याग उघड्या डोळ्यांनी पाहू शकले नसते.

सर्व भक्तमंडळी जेवावयास गेली आहेत याची खात्री झाल्यावर बाबांनी मेघाला दिलेली श्री शंकराची पिंडी आणवली. लक्ष्मी-बायजावाईची सून त्या-वेळी बाबांच्या जवऱ्याच होती. बाबांनीच तिला पसंत करून बायजावाईच्या घरी आणली होती. तिचीही बाबांवर अपरंपार भक्ती होती. बाबांना प्रेमाने जेवण करून घालणे, जरूर ती सर्व सेवा करणे या सर्व गोष्टींचा विचार करून बाबांनी अंतसमयी तिला तेथे ठेऊ घेतले. देहत्यागाची सर्व तयारी झाल्यावर बाबांनी लक्ष्मीकडे पाहिले. तिच्या डोळ्यात अशू दाटून आले होते. बाबांनी कफनीच्या खिशात हात घातला व पाच रुपये काढून लक्ष्मीच्या हातावर ठेवले. दुसऱ्या खिशात हात घालून चार रुपये काढले व तेही तिच्या हातावर ठेवले. नंतर बाबा हल्लू आवाजात म्हणाले, “लक्ष्मी पोरी येतो भी” हेच बाबांचे अखेरचे शब्द व हीच बाबांची अखेरची दक्षिणा.

वास्तविक पहाता ज्या हातांनी बाबांनी लाखो रुपये वाटले त्यांनी लक्ष्मीला नऊ रुपये दिले ही महत्त्वाची गोष्ट नव्हती. ते लौकिक अर्थाने नऊ रुपये असले तरी नवविधा भक्तीचे प्रतीक म्हणून लक्ष्मीच्या हाती सोपविले होते.

“लक्ष्मी, पोरी येतो मी” असे म्हणून बाबा तक्क्याला टेकून वसले. मेघाकडून आणलेल्या शिवलिंगास नमस्कार केला, ‘ऊं नमो शिवाय’ असे शब्द त्यांच्या तोंडातून निघाले. तोच दोन्ही डोळ्यातून दोन तेजस्वी ज्योती निघाल्या व समोरील शिवलिंगात एकरूप होऊन गेल्या. ही प्रत्यक्ष वस्तुस्थिती लक्ष्मीने स्वतःच्या डोळ्यांनी पाहिली. ती धन्य झाली. आतम्याचे परमात्म्याशी झालेले मीलन, जीवाचे शिवाशी झालेले मीलन फक्त एकट्या लक्ष्मीने पाहिले. हजारो भक्त मंडळी शिरडीत हजार असतानासुद्धा हे सुवर्ण मीलन पहाण्याचे भाग्य मात्र एकट्या लक्ष्मीशिवाय अन्य कोणालाही लाभले नाही.

इकडे ही परिस्थिती घडत असताना दूर अंतरावर पंडरपूरक्षेत्री दासगण महाराजांना साईबाबांनी प्रत्यक्ष दृष्टांत देऊन सांगितले, “अरे दासगणू, शिरडीत रहाऱ्ये येथील तेल्या—वाण्यांनी मला नकोसे केले आहे रे! माझी मशीद या गुंडानी पार उध्वस्त करून टाकली आहे. मशीदीचे नाव निशाण उरलेले नाही, ती पुरेपुर जमीनदोस्त करून टाकली आहे. मी कंटाळून इयं पंडरपूरला आलो आहे. मला वेगवेगळी अशी मुष्कळ फुले हवी आहेत. ही माझी इच्छा तू पूरी कर!”

त्याच अर्थाचे पत्रदेखील दासगणूमहाराजांना पंडरपूरला मिळाले. बाबांच्या निवाणाचे वृत्त समजताच दासगणूना धक्का वसला. दुःखाने दहा मिनिटे त्यांच्या तोंडातून एकही शब्द वाहेर आला नाही. पण दुःख करीत वसण्याची ही वेळ नव्हे हे जाणून दासगणू आपल्या शिष्यांसह ताबडतोब निघाले. शिरडीत आल्यानंतर त्यांनी हरीनामाचा गजर केला. बाबांच्या सर्व शरीरावर असंख्य फुले वाढून त्यांनी आपली श्रद्धांजली पाहिली.

इकडे शिरडीत बाबांच्या निघनाची वार्ता वायुवेगाने गावात व आजूबाजूच्या गावात पसरली. जे बाबायास वसलेले भक्त हातातले धास टाकून मशीदीकडे धावले. मशीदीत प्रचंड गर्दी झाली. काही भक्त दुःखातिशयाने मुच्छीत पडले. काही उर वडवून रडत होते. “बाबा बाबा” म्हणून बरेचजण टाहो फोडत

होते. दसन्यासारखा सुवर्णाचा दिवस पण जिथे तिथे आक्रोश व दुःख वेदनांनी सारा आसमंत भरून गेला होता. सर्व शिरडी नगरीवर जणू काही आकाशाची कुळ्हाड पडली होती.

शिरडी गावाची परिस्थिती फार दयनीय झाली होती. साईबाबांचून शिरडी गाव म्हणजे प्राणावाचून शरीर! कमळाशिवाय सरोवर! वासराशिवाय गाय! देवाशिवाय देऊळ! जी मशीद साईबाबा असनावर असताना मोठ्या दिमाखाने मिरवित होती ती आता अगदी हीन दीन झाली होती. सतीची पुण्याई संपली होती.

दुःखावेग हळू हळू ओसरु लागला. आता पुढील तथारी करणे आवश्यक होते. गावातील हिंड, मुसलमान वगैरे प्रत्येक जातीजमातीचे लोक तिथे होते. आता हा बाबांचा पार्थीव देह कोठे ठेवावा याबद्दल विचार मुळ झाला. पूरे छत्तीस तास विचार विनिमय चालू होता. तरी एकमत होईना. मुसलमान बंधुचे म्हणणे की साईबाबा हे बोलून चालून फकीर त्यांचा देह कबरस्थानात न्यावा. दुसरे काही म्हणाले हा देह उघड्यावर ठेवून त्यावर थडगे बांधूया. कुणाचा काय कुणाचा काय असा विचार चालू होता. इतक्यात बाबांच्या हाताची हालचाल झाल्यासारखे वाटले. लोकांना परमानंद झाला. आपले वाबा जिवंत झाले असे त्यांना वाटले. पण फुकट! बाबांनी आपला हात बुटीसाहेबांनी बांधलेल्या नवीन वाड्याकडे केला व परत सारे पूर्वीसारखेच थंड! तेव्हां रामचंद्र पाटील उठले व सर्व समुदायाला उद्देशून म्हणाले, “आता तरी खात्री पटली ना! बाबांचे हे शरीर वाड्यातच ठेवले जाईल. तेच समाधि मंदिर होईल”. सर्वांना पाटलांचे म्हणणे पटले व बाबांच्या पार्थीव शरीराला वाड्यात विश्रांति देण्याचे एकमताने ठरले.

त्याच दिवशी पहाटे लक्ष्मणमामांना स्वप्न पडले. स्वप्नात साईबाबांनी त्यांना गदगदा हलवळे व म्हणाले, “लक्ष्मणा उठ. झोपलास काय?” पूजेची तथारी कर. आज बापूसाहेब जोग पूजेला येणार नाहीत. त्यांना असे वाटते की मी मृत झालो, पण तुला खात्री आहे ना मी नित्य जिवंत आहे. चल उठ, पूजेची तथारी कर. काकड आरतीची वेळ झाली आहे.”

बाबांना पाहिल्यावरोवर लक्ष्मणमामा ताडकू उठले. प्रातःकर्म उरकून पूजा साहित्य बरोवर घेतले. मशीदीत पाऊळ पडले व चिरकाल निद्रा घेत

असलेल्या बाबांच्या मुखाकडे पाहिले. तशाही स्थितीत बाबांचा चेहरा हसरा होता. आधीच लक्षणमामांचे साईबाबांवर जीवापाड प्रेम व तशात त्यांना दृष्टांत झालेला. त्यांनी बाबांच्या तोंडाच्या बाजूस अलेले वस्त्र थोडे बाजला केळे. प्रेमभावनेने पायाला हात लावून नमस्कार केला. ही अखेरचीच पूजा केळे. अमेभावनेने पायाला हात लावून नमस्कार केला. ही अखेरचीच पूजा केळे. प्रेमभावनेने पायाला हात लावून नमस्कार केला. ही अखेरचीच पूजा केळे. असलेल्या बाबांच्या तोंडाच्या बाजूस अलेले वस्त्र थोडे बाजला केळे. त्यावेळी जे लोक ही पूजा पहात होते त्यांच्याही डोळ्यातून अश्रूंच्या धारा वहात होत्या. मोठ्या जड अंतःकरणाने त्यांनी बाबांच्या हातापायाला पाणी लावले व नंतर गंध लावले. कपाळाला गंध लावत असतांना तेथे उपस्थित असलेल्या मुसलमान बांधवांनी हरकत घेतली. पण त्यांना न जुमानता त्यांनी बाबांच्या कपाळावर गंधाचा मोठा ठिळा लावला. उजव्या हाताची मूठ उघडली व त्यात दक्षिण ठेऊन ती पूर्ववत बंद केली. नंतर पायावर डोके ठेवले पण नेवून ते उठेनात! त्यांनी बाबांचे पाय घट्ट धरून ठेवले होते. काही भक्त पुढे झाले व त्यांनी लक्षणमामांना कसेबसे दूर नेऊन बसविले.

त्या दिवशी संध्याकाळी बाबांची अंत्ययात्रा काढण्याचे नवकी झाले. दुपारची आरती नित्याप्रमाणे चावडीत न करता मशीदीतच सुरु झाली. मोठ्या दुखद बातावरणात दुपारची आरती संपली.

संध्याकाळी चार वाजता बाबांची अंत्ययात्रा मशीदीतूनच काढण्यात आली. गावेशगावचे हजारो स्त्री पुरुष अंत्ययात्रेत सामील झाले होते. शिरडी गावाने अशी प्रचंड अंत्ययात्रा कधी पाहिली नव्हती. हारांचे प्रचंड ढीग बाबांच्या पार्थीव देहावर वहाण्यात आले. सर्व गावभर फिरून झाल्यानंतर शेवटी अंत्ययात्रा वटुटींच्या वाढ्यात आली. मुरलीधराकरिता जिथे चौथरा बांधला होता तिथे बाबांचे पार्थीव शरीर ठेवण्यात आले. अत्तर, गुलाब व विविधरंगी फुले यांनी ती जागा सुगंधित व सुशोभित करून मोठ्या सन्मानपूर्क बाबांचा देह तिथे ठेवण्यात आला. बाबांनी आपला देह ठेऊन बायजाबाईच्या तात्याचे प्राण वाचविले असे लोक म्हणत होते. बाबांच्या देहावसानानंतर तात्याची प्रकृती हळू हळू सुधारत होती.

बाबांचा देह हळू हळू चौथन्याकडे आणण्यात आला. त्यावेळी हे साईभग-वानांचे अखेरचेच दर्शन आहे हे लक्षात येऊन हजारो लोकांच्या डोळ्यातून अश्रूचे पूर वाहू लागले. शेवटी भक्तांनी आपल्या भावनांवर काबू मिळविला

व बाबांचा देह सन्मानपूर्वक चौथन्यावर ठेवला. आजूबाजूच्या अत्तर, फुले व उद्बत्त्या यांच्या सुगंधी वातावरणात बाजूची समाधी बांधण्यात आली व बाबांचा देह मोठ्या भक्तीभावाने समाधित बंदिस्त करण्यात आला. त्यावेळी शामा उभा राहिला व म्हणाला, “बाबांनी जन्मभर दीन-दुर्बल्यांचे अशू पुसले. सर्वांभूती परमेश्वर पाहिला. आज हा भगवानाचा प्रेषित आपले जीवित कार्य संपूर्ण स्वर्गलोकी प्रयाण करीत आहे. अशा या शुभदिनी आपण आपल्या भावनावर काबू मिळविला पाहिजे. आता ते दृष्टीजाड झाले असले तरी आपण स्वतः सावरले पाहिजे. डोळचातून अशू येता काभा नये नाहीतर बाबांच्या आत्म्यास क्लेश होतील.”

शामाने जरी धैर्य धरून भाषण केले तरीही शेवटी शेवटी त्याला गहिवरून आले. भाषण संपल्यानंतर त्याने वापूसाहेब जोगांना मिठी मारली. बाबा व शामा यांचे नाते अतूट होते. अष्टौप्रहर शामा बाबांच्या जवळ असे. भक्त मंडळीही आपापली कामे बाबांकडून करून घ्यावयाची झाल्यास शामासच पुढे करीत. अशा या शामास बाबांचा हा विरह अगदी जिव्हारी घाव वसल्यासारखा वाटल्यास नवल नाही. सर्व भक्तात शामा हा अगदी जवळचा भक्त असल्यामुळे समाधीचे पूजन त्याने प्रथम केले. यथाविधि पूजा करून त्याने समाधीस साष्टांग दंडवत घातला. सर्वज्ञ धडधडत्या अंतःकरणाने ते दृश्य पहात होते. इतक्यात वाडचातील जनसमुदाय आश्चर्यने चोहोबाजूस पाहू लागला कारण वाडचातून बाबांचा आवाज येत होता.

“मक्तांनो मी नित्य जिवंत आहे. तुम्ही या वाडचात हजारोंनी उपस्थित आहात पण यानंतर या समाधीचे लोक लाखोंनी दर्शन घेतील. माझी ही समाधी नवसास पावेल. या समाधीतून माझी हाडे भक्तांशी बोलतील. त्यांच्या अडचणी दूर करतील.”

आश्चर्यने थक्क झालेल्या प्रचंड जनसमुदायाने समाधीला अभिवादन केले व एकमुखाने गर्जना केली, “साईनाथ महाराज की जय! साईबाबा अमर रहे!”

जगाच्या कल्याणा सतांच्या विभूति

A decorative horizontal border at the bottom of the page, consisting of a repeating pattern of stylized, symmetrical scroll or scrollwork motifs.

—सौ. शोभना सोनवलकर

कस्तुरबा ग्राम, म. पो. इंदूर

आपल्या भारताचे हे वैशिष्ट्य आहे की, हच्या भूमीत जेवढे साधु, संत, संन्यासी जन्माला आले आहेत तेवढे कृठल्याच देशात झालेले नाहीत.

युगा युगापासून आजतागायत 'जगाच्या कल्याणा संतांच्या विभूती' असे जन्म घेतलेले संत, महामुर्ती, संन्यासी आपल्या भारतभूमीला लाभलेले आहेत. योगाळच्या मुरीक भूमीत जन्मलेले स्वामी विवेकानंद तर पहिले भारतीय होते ज्योनी आपले विचार, आपले ज्ञान, आपल्या वेदवेदांताचे महत्त्व, पाश्चिमात्य, देशात जाऊन न्यायासमोर मांडले व त्यांना आपले शिष्य बनवून आपल्या देशात आणले.

श्री रामकृष्ण परमहंसांचा त्यांच्यावर वरदहस्त होता. विद्यार्थीदिशेतच त्यांचे गिर्य बनले. त्या नरेंद्रांनी त्यांना एकदा विचारले की, 'आपल्याला ईश्वर दर्शन झालेले आहे का?' तेव्हां परमहंसांनी म्हटल 'हां, ईश्वर ठीक असेच आहेत की जसा तू माझ्या समोर!' म्हणजेच मानवी प्राणी एवढंच काय पशुपक्षांच्या रूपातून परमेश्वर हृचा जगात वास्तव्य करीत आहे.

विवेकानंदांना ध्यान लावून साक्षात् जगद्बेचे दर्शन करण्याची उत्कट इच्छा अमुक्तही परमहृसांनी त्यांना तसें करू दिलं नाहीं.

“व्यानांनी स्वतःची मुक्ती करून घेण्यात नरजन्माचं सार्थक नाही. नरेद्द
तुला स्वतःची मुक्ती करण्यापेक्षाही मोठे कार्य करायचे आहे! एखाद्या वटवृक्षा-
मार्गावा तू विशाल वन की, तुझ्या छायेत सर्व प्राणीमात्रांना सुख मिळेल!
दीन दुवळयांचा उद्धार, त्यांना पोटभर अन्न मिळवून देण्याची व्यवस्था, जाती
भेद, धर्मभेद, विस्फून सर्वांना सारखा आश्रय देणे सर्वाभूती परमेश्वर पाहून
मर्वाची सेवा करणे यातच तुला आपल्या जीवनांचे कर्तव्य समजायचं आहे.”

आपल्या गुरुंच्या आज्ञेप्रमाणे विवेकानंदांनी आपल्या कार्याला सुरक्षात कडून देशात, विदेशात फिरून आपल्या विचारांचा प्रसार केला. देशवासियांचे

कल्याण हेच परमेश्वर पूजेपेक्षा श्रेष्ठ प्रतिसादले. जिथून मिळेल तिथून (राजे, राजवाडे व काही विदेशियांनी पण) धन घेऊन त्यांनी 'रामकृष्ण मिशन' आश्रम व औषधालय निर्माण केले. दुर्दैवं आपल की अशा थोर, संयमी विभूतीच अवतार कायं अल्प वयातच संपलं!'

श्री साईबाबा जवळ जवळ त्यांचिच समकालीन पण त्यांच्यानंतर आणखी मोळा वर्ष जगले व त्यांनीही जनतेला अशाच प्रकारचा उपदेश दिला.

स्वतःच्या शक्तिनी दीपक प्रज्वलीत करणाऱ्या बाबांना काय अशक्य होतं? त्यांनाही ध्यानानी स्वतःची मुक्ति करून घेता आली असती पण बाबांनी दीन दुबळ्यांचा उढार, त्यांना प्रेम देऊन आपलसं करणं, आपलं पहिलं कर्तव्य समजलं! कुठेतरी डुककर भुकेलं आहे, कुठल्यातरी कुच्याला भूक लागली आहे हे त्यांना समजलं की त्यांना अन्न देण्याची व्यवस्था बाबा भक्तांकडून करवायचे. कुठल्या रोहिल्याला त्याची वाईल छलते तर आपल्या मशिदीत आश्रय द्यायचा! स्वतः धान्य मागून आणून आपल्या हातांनी शिजवून गोर-गरीबांना वाटायच. रोज कुणाकुणाला पैसे द्यायचे हेच बाबांच कार्य!

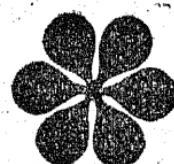
'व्हावया वर्णश्च धर्मसंरक्षण । करावया अधमांचे निर्दलण ।

दीन गरीब दुबळ्यांचे संरक्षण । क्षिती अवतरण संतांचे ।

संत स्वये ठार्थींचे मुक्त । दीनोद्धरणी सदैव उद्युक्त ।

अवतार तथांचा केवळ परार्थ । निजस्वार्थ त्या नाहीं ॥

(सा. च. अ. ४ ओ. १३, १४)

साईं साक्षात्कारी दिव्यावतार

-श्री. रमाकांत पंडित.

'प्रभासमृती', भाऊदाजी मार्ग,
माटुंगा, मुंबई ४०० ०१९.

० जगातील दुःखभार हलका व्हावा व शाश्वतसुख कशात आहे याची
लेकांना जाणीव व्हावी यासाठी देव संताच्या रूपाने जगात वावरत असतात
इतर थोर संताग्रमाणे साईवाबा शिरडीत अवतीर्ण झाले व त्यांनी जनतेला
जाग्रत सुखाचा मार्ग समजावा यासाठी परोपरीने प्रयत्न केले. ज्याचा जसा
कल असेल, ज्याचे जे आराध्य दैवत असेल ज्याला ज्या नामाची गोडी लागली
असेल ते त्याने घ्याचे अहंकाराचा त्याग करावा गोर गरीबांच्या सेवेत आनंद
मानावा, मानव सेवा हीच देव सेवा समजून जे दुःखी कष्टी असतील त्यांची
सेवा करावी व अशा मार्गानी स्वतः सुखी होऊन इतरांनाही सुखी करण्यासाठी
झटावे याची शिकवण परोपरीने दिली.

श्री साईवांनी अभंग, ओव्या व उपदेशपर वाडमय निर्माण केले नाहीं.
मात्र त्यांनी भिन्न धर्मियातील परस्परां विपरीच्या द्वेष भावना नष्ट करण्या-
साठी अभिनव मार्ग शोवून काढला व सुशिक्षितांना हाताशी धरून तो रूढ
करून दाखविला यातच त्यांचे देवपण आहे, सर्व धर्मियांना एकेश्वरवाद निर्मि-
ण्याचा त्यांनी आपल्या अवतार कार्यात कसोशीने प्रयत्न केला त्यांचे भक्त जसे
हिंदू, मुसलमान तसे पारशी, खिश्चन, जैन, शीखही आहेत हथा सर्व धर्मियांना
एकव आणियासाठी त्यांनी प्रथम फळे वाटण्याचा क्रम सुरु केला, त्यानंतर
हळू हळू स्व यंपाक करून ते त्यांना एकत्र बसवून भोजन देऊ लागले. लोक
आनंदाने वावांचा प्रसाद मानून ग्रहण करू लागले. वावा म्हणत आपण एकाच
परमेश्वराची लेकरे आहोत भेदाभेद भाव मानव निर्मित आहे, म्हणून आपण
तो मोङ्ल टाकला पाहिजे. जसे ते भजन कीर्तनात मग्न होत, तसे ते फकीरांना
वोलावून त्यांच्याकडून मशीदीत नमाज पढवून घेत.

श्रीसाईवाबा विसाव्या शतकातले आत्म साक्षात्कार झालेले आत्मनिष्ठ
असे गूढवादी होते. अहिंसाधर्माचे पालन करावे, जरूरीपेक्षा अधिक द्रव्याचा

हव्याम न धरता स्वतःच्या गरजा भागवून जे उरेल त्याचा विनियोग परोपकारार्थ करावा अशी किती तरी बहुमोल तत्त्वे त्यांनी सांगितली तीसुद्धा स्वतःच्या आचरणातून प्रयत्न करीत राहावे प्रयत्न म्हणजेच परमेश्वर हे सुद्धा बाबांनी आपल्या भक्तांना सांगितले काम सतत काम अविश्रांत श्रम करा असे वागणाच्याच्या धर्मविदूत परमेश्वर साठवलेला आहे. ते म्हणत तुम्ही सर्व माइयाकडे थळा भक्तीने पहा मी तुमच्याकडे कृपादृष्टीने पाहिन, श्रीसाईबाबांनी हयातभर ममता, विश्ववैश्वत्व, भूतदया व परमेश्वरावहूल श्रद्धा, भक्ती आदि संस्कृतीला पोटक असलेल्या मानवतावादी गोष्टीचा हिरीरीने प्रसार केला.

श्रीसाईबाबा प्रत्येक भक्ताकडे प्रथम दोन पैसे अर्पण करा असे सांगत ते म्हणत थळा सवुरी हे दोन मला चाल तर तुम्ही प्रपंच करून परमार्थ साधाल, प्रत्येक अणाला माणसाने थळेने त्यांच्या कार्यात राहून परमेश्वरावर विश्वास ठेऊन सुरुरीने राहिले तर हा भवसामर पार कराल असे ते कळकळीचे उद्गार भवताच्या मुखासाठी काढीत. त्यांनी आपला दरबार सर्व मानव जातीसाठी खुला करून ठेवला. श्रीसाई हिंदु मुसलमानांचे सण समानतेने करून घेई, राम नवमी, गोकुळ अष्टमी, गुरुपौर्णिमा बाबांच्या दरबारात साजरी होई, मोहरम सणात ताबूत बनवून मिरवणूक काढण्यात येई. राम आणि रहीम एक आहे म्हणून भक्तीही एक आहे असे सांगून ते सर्वानाही समानतेने जवळ घेत.

त्यांच्या निवणिला आता ६४ वर्षे होऊन गेली तरीसुद्धा द्वारकामार्हित त्यांनी आपल्या योग सामर्थ्याद्वारे पेटविलेल्या धूनीतून उदी असंख्य भक्तांना शंभरटक्के उपयोगी पडत आहे. हयाती नंतर देखील अदृश्य रूपाने वाबा हचा उदीला आशिर्वाद देत आहेत.

तुमच्यावर मी जी कृपा केली आहे त्यापेक्षा अनंत पटीने जास्त कृपा मी देहपतना नंतर तुमचेवर करीन असे खुद बाबांचे सांगणे आहे. श्रीसाईबाबांनी आम्हांला जगाकडे पहाण्याची व जगाशी वागण्याची उदार दृष्टी दिली. त्यांचे अंतःकरण सर्वबाबतीत विशाल व सर्वासाठी भरलेले होते, राम कृष्ण विठ्ठल या सर्वांनी मी आहे. आपल्या कुलदैवतेची पुजा करावी म्हणजे मी त्यात आहे असे ते सांगत.

आधुनिक काळात ज्यांना संतचुडामणि हे नामाभिधान देता येईल असे शिरडीचे श्रीसाईबाबा हेच होत, अशा हचा संताची शिकवण अद्यापही प्रेरक अशीच आहे. श्रीसाईबाबा सांगत की, संसारात कसे वागवे, तर वृक्ष जसा फळे आले की नमतो तसे, संपत्ती आली तरी गर्व न धरता नम व्हावे.

सत्याचे, माणुसकीचे, मानवतेचे, न्यायाचे, शांततेचे, समाजवादाचे, समान-तेचे अमृत अखिल जगाला पाजणारे श्रीसाईबाबा हे एक दैवत आहे अशा एक

महान् निष्काम कर्मयोगी सिद्ध अवतार श्रीसाईवाबांच्या चरणी माझे शतशः प्रणाम.

धन्य श्रीसाई तुझे चरण । धन्य श्रीसाई तुझे स्मरण ।
धन्य श्रीसाई तुझे दर्शन । जे कर्म बंधन भोचक ॥
साईचरणी अत्यंत भक्ती । नयनी कोंदो साई भूती ।
साई दिसो सर्वभूती । ऐसी ही स्थिती भक्ता येवो ॥

साईच्या समाधीची पासष्ट वर्षे

—श्री. वसंत वामन प्रधान

श्री गणाधीराज को. आॅ. हाऊसिंग सोसायटी, लि.
वि. नं. २, ब्लॉक नं. ९२, मिठागर रोड,
मुंबई (पूर्व), मुंबई ४०० ०८१.

त्रिकालज्ञ वाबा देह विसर्जनापूर्वी एकदा म्हणाले होते आता पुढे फार वाईट दिवस येतील व शिरडीला माझ्याकडे मुग्यासारखी माणसांची रीघ लागेल. या विधानाची सत्यता आज आपल्याला जाणवली व जाणवत आहे. नाघारण चाळीस वर्षपूर्वीची शिरडीतील परिस्थिती सर्वच बाबतीत झपाटवाने बदलली. आज शिरडी हे खेडे राहिले नसून शहरी सुधारणेचे सर्वलाभ इथे उपलब्ध आहेत, शिरडीला येणारे असंख्य भक्त हा परमेश्वरी संकेताचाच परिपोय आहे. आज भक्तीमार्गात (काही अपवाद वगळता) लोक अधिक ढोळत आहेत. पूर्वी कवित दोणारे साक्षात्कार आज वाढले आहेत. त्यामुळे कथा, कीर्तने, प्रवचने समाजाला आवश्यक असणारी अंगे यांच्या संपर्काशिवाय मुद्दा माणूस श्री साईवाबांच्या चरणाजवळ भक्तीभावाने जात आहे, त्याला थोऱ्याकडून दिलासा मिळत आहे. श्रीसाईप्रेम भक्तांचे ठिकाणी निर्माण होत आहे ही सर्व श्रीसाईवाबांचीच किमया आहे. हे सर्व साईभक्त देशभर साईभक्ती करीत आहेत व अखिल भारत बहुतांशाने साईमय होण्याच्या मार्गावर आहे. यातील इंगित व लोकमताचा प्रवाह श्री साईवाबांच्या तत्त्वप्रणालीशी आकर्षित झाला आहे. सान्या भिन्न भिन्न समाजाला एकच देव पाहिजे म्हणजे सर्वांची मने एक व्हावी सर्व मानव समाज एकरूप व्हावा हा अर्थ अभिप्रेत आहे.

श्रीसाईनाथांनी देह विसर्जित केल्यास पासष्ट वर्षे पूर्ण झाली. या पासष्ट वर्षात धार्मिक, सामाजिक, राजकीय परिवर्तने झाली. ही तिन्ही परिवर्तने

एकमेकाशी निगडीत आहेत. श्रीक्षेत्र शिरडी येथे अठराव्या शतकाच्या उत्तराधीन एक परमेश्वरी अवतार मानवी रूपाने अवतीर्ण झाला. ते श्री साईबाबा या नावाने परिचित झाले. त्या अयोनिज अनामिक परमात्म्याला बाराव्या शतकातील (श्री ज्ञानेश्वरमाऊलीचे धार्मिक व सामाजिक समतेचे कार्य) अपूर्ण राहिलेले कार्य पुरे करावयाचे होते. श्रीसाईबाबांच्या चरणाजवळ अति विद्वान तसेच गर्भश्रीमंत, सुखासिन जीवन जगणारे व राजकीय क्षेत्रातील अग्रगण्य दादासाहेब खापडे, ज्यांचा पुतळा अमरावती येथे राष्ट्रपतींच्या हस्ते उभारण्यात आला ते थोर पुरुष श्रीसाईबाबांचे तत्कालीन एकनीष्ठ भवत होते व त्यांचे सहाध्यायी पूज्य लोकमान्य टिळक हे सुद्धा श्रींचे चरणाजवळ दोन वेळा येवून गेले. अनेक सरकारी उच्च पदस्थ त्यांचे भवत होते. महाराष्ट्रात उदयास आलेला हा संत चूडामणि अखिल भारतीयच नव्हे तर अखिल जागतिक स्तरावर प्रकाशमान असून अनेक धर्माय त्यांच्या त्यांच्या पंथाप्रमाणे श्रीसाईबाबांची उपासना करीत आहेत व त्यांचे मूळ श्रींच्या अवतार कायीतिच आहे. ज्ञानेश्वर माऊलीचे कार्य व तत्त्वज्ञान व्यापक प्रमाणात जगभर रुजविष्यात श्रीसाईबाबांचा अवतार कारणीभूत आहे. 'हे विश्वची माझे घर ऐसी मती जयाची स्थिर, किंवडुना हे चराचर आपणची जाहला' (श्री. ज्ञानेश्वरी) आजच्या विज्ञान युगात मानवी जीवन जेवढे अस्थिर झाले तेवढे ते पूर्वी नव्हते. विज्ञानाने सारे जग जवळ आले परंतु भीतीने ग्रासलेल; माणूस-माणसाकडे सांशकतेने पाढू लागला.

परंपरागत धर्म, देव यांच्या मर्यादा त्याला जाणवू लागल्या व अखिल मानवसमाज एकाच परमेश्वराच्या छत्राखाली एकसंघ दिसताच त्याना मानव्याचा खरा देव दिसला तोच 'अनंत कोटी ब्रह्मांड नायक श्रीसच्चिदानंद समर्थ सद्गूरु साईनाथ महाराज. हा देव 'मन्मनाभव मदभक्तो, मद्याजी मां नमस्कुरु.' व सर्व धर्मानि परित्यज्य मासेकं शरणमन्त्रज (भ. गीता) असे सांगत आहे त्याच-प्रमाणे 'समता वर्तवी अहंता खंडावी (ज्ञा.) हे प्रात्यक्षिकाने दाखवित आहेत. प्रेम व बंधुभाव हेच सर्व धर्मांचे अंतरंग आहे ते कृतीशीलतेने श्रीबाबांनी ठस-विले. परमेश्वर अखिल प्राणीमात्रांवर दया करतो त्याला भेदभेद नाही. समोहं सर्वभूतेषु नमे द्वेश्या ममे प्रियः (भ. गी.) हे श्री साईबाबांनी प्रत्यक्षात आचरून दाखविले. एकाच मातीच्या थाळीत कुत्री, मांजर, पशू, पक्षी या समवेत भाकर तुकडा खाऊन त्यांचेच उष्टे पाणी पिणारा हा देव सर्व प्राणीमात्रांच्या आत्म्याशी कसा एकरूप आहे हे स्वआचरणाने दाखविले. तसेच शय्याभूमीतलम दिशोपी वसनम् हा जीवनक्रम आचरून अधिकारी म्हणजे जाणकार व्यक्तींना तद्वीढी प्रणी पातेन परीप्रश्नेन सेवया उपदेशांती ते ज्ञानम ज्ञानी न स्तित्व दर्शना (भ. गीता) या इलोकातील आत्मज्ञानाचा मार्ग एका नमस्कारात त्यांना अनन्य शरण जाण्यात दाखविला. प्रापञ्चिकांना त्यांची सांसारिक दुःखे निवारण करून मनःशाती दिली व परमेश्वरी उपासनेची गोडी लावली.

उच्चनीचता, वर्णश्रम, जातीभेद, श्रीमंत, गरीब, सुशिक्षित अशिक्षित, ज्ञानी अज्ञानी, सर्व धर्मीय एकाच बैठकीवर आणले व सर्वांना जवळ करून विषमता कमी केली. या लेखातील विवारण परिस्थितीचा आढावा व आज आपल्याला समाजात जे जे चांगले दिसत आहे त्याचा उगम श्रीसाईबाबांकडे आहे. धर्म हा माणसाच्या उन्नतीकरता आहे, तो माणसा माणसामध्ये भेदाभेद करीत नाही. सर्वांची दुःखे निवारण करून माणूसांकीची जपणक करावयास लावणाऱ्या धर्मांची कास धरा. कारण तोच इश्वर प्रणीत धर्म आहे हीच बाबांची शिकवण. 'वरा तो एकदी धर्म जगाला प्रेम अपवित्र' (साने गुरुजी) परमेश्वरी उपासनेचे दंथ प्रत्येक धर्मांचे वेगळे असले तरी ते व्यक्तीगत आचरून इतरांचे स्वातंत्र्य व मान राखावा याची शिकवण बाबांनी वेळोवेळी दिली.

धर्म-धर्मतील व्यक्तींचे वैमनस्य हेच संपूर्ण अज्ञा आहे. परमेश्वराला ने कधीच मान्य नाही कारण त्यात मनुष्यांचा अधिपात आहे हे सर्वांथीने शिकविण्याकरिता श्रीसाईबाबांचा अवतार झाला. ती आजच्या युगाची गरज आहे. सर्व नद्या जशा समुद्राला मिळतात तशाच प्रकारे सर्वधर्म आप-आपल्या अनुयायांना परमेश्वराप्रत नेतान हीच श्री बाबांची शिकवण सर्व धर्मांची अनुयायामुळे ते श्री बाबांच्या आश्रयाला आले. दुसरी आजची सर्वांत सामाजिक सुवारणा म्हणजे कुष्ठरोग्यांची सुश्रूषा व त्याचे पुनर्वसन. महात्मा गांधींनी कुष्ठ रोग्याची (श्री परचुरे यांची) स्वतः जखमा घुवून शुश्रूषा केली. तेच कार्य कार मोठ्या प्रमाणात परमपूज्य श्री बाबा आमटे करीत आहेत व इतरही काही संस्था कायरंत आहेत तरी या सर्वांची मूळ श्रीसाईबाबांकडे आहे. कुष्ठरोगी श्री भागोजी शिंदे यांची श्रीबाबांनी स्वतः उपचार करून सेवा केली. त्यांचिकडे दलित, पीडित, उपेक्षित आश्रयाला येत व श्रीबाबा त्यांचे दुःख निवारण करीत, त्यांना जेवूखाऊ घालीत. आजही शिरडीमध्ये भोजन गृहात भेदाभेद पाळीत नाहीत व समाधी मंदिरात सर्व धर्मांच्या लोकांना मुक्त प्रवेश आहे. श्रीसाईबाबांनी खादीची जाडी भरडी कफनी अगात घातली, शिळेपाके जाडेभरडे अन्न खालले जीभेचे चोचले पुरविले नाहीत. लोक संग्रह केला व आज राजकीय वा इतर प्रचाराने जे साधले जात नाही ते सर्व धर्म समभावाचे आचरण आज शिरडीत दिसत आहे. श्रीसाईबाबांचे वास्तव्य सर्व जगभर असल्याचे प्रत्ययास येत आहे तरीमुद्धा ज्या भूमीवर त्यांच्या मानवी पायांचे ठसे उमटले, जी भूमी त्यांच्या वास्तव्याने पवित्र झाली व सृष्टी क्रमानुसार ज्या भूमीत त्यांनी आपला देह उविला, त्याभूमीचे दर्शन ध्यावे, त्यांनी मानवी रूपात हाताळ्येल्या वस्तूना स्पर्श करावा, तेथील पवित्र हवा श्वासाने घेवून आपला वह पवित्र करावा, व अगूरेणून पाजरणारे भक्ती रसाचे झरे पहावे या उदात्त हंतुने भक्तांची मुंग्यासारखी रीघ लागत आहे. श्रीसाईच्या अलौकिक अवताराचे गृह मनाला थक्क करणारे आहे जो जो त्यांना हृदयात साठविण्याचा प्रयत्न करावा तो तो विश्वव्यापी परमेश्वराचा साक्षात्कार घडून आपण भाव समाधीत जातो व परतत्वाचा आपल्याला स्पर्श होतो. आपण सर्वांनी साईमय व्हावे हीच श्रीसाईचरणी प्रार्थना.

३०८

खालील भक्तांना सोईवाबांचे दर्शन कोणाच्या निमित्ताने झाले ?

श्री. माधव गजानन गोरे
विनायक बाग,
बालाजी मंदिर मार्ग,
कुर्ला (पश्चिम), मुंबई ४०० ०७०

१) काकासाहेब दीक्षित भिमाजी पाटील	] - नानासाहेब चांदोरकरांच्या निमित्ताने
२) चोळकर शेठ रतनशी पारशी	] - संत दासगणूंच्या निमित्ताने
३) मेघा	- रावबहादुर साठेंच्या निमित्ताने
४) सपटणेकर	- श्री शेवडेंच्या निमित्ताने
५) काकाजी वैद्य	- सप्तश्रुगी देवीच्या निमित्ताने
६) सोमदेवस्वामी	- भाईजी दीक्षितांच्या निमित्ताने
७) भाई	- अक्कलकोटचे स्वामी समर्थ
८) मुळेशास्त्री	- श्रीमंत बापूसाहेब बुटींच्या निमित्ताने
९) मालेगावचे डॉक्टर	- त्यांच्या पुतण्याच्या निमित्ताने
१०) गोव्याचे गृहस्थ	- एका फकिराच्या निमित्ताने
११) आप्पासाहेब कुळकर्णी	- बाळासाहेब भाटे यांच्या निमित्ताने
१२) धरमसी जेठाभाई ठक्कर	- काकासाहेब महाजनींच्या निमित्ताने

श्रीसाईबाबांचे महानिर्वाण

A decorative horizontal border at the bottom of the page, featuring a repeating pattern of stylized scrollwork and small diamond shapes.

—सौ. मंगला सु. वैद्य
द्वारा सुभाष अनंत वैद्य
भारतीय स्टेट बैंक,
झाबुआ, (म. प्र.) ४५७ ६६१

“ह्या जगात काहींच शाश्वत नाहीं” हा संदेश अनेक संतांनी वेळोवेळी दिला आहे. परंतु तेल संपल्या नंतर दिवा विज्ञतो व कळी देखील फूल बनल्या नंतर काही वेळाने वाळून जाते. तरीपण जीवन असेपर्यंत समाजाला प्रकाश व सुगंध दिल्याचे समाधान त्यांना असते व म्हणूनच त्याचे नश्वर जीवन ही सार्थक होते. आपण सामान्य माणस, आपल्या जवळील कोणतीही वस्तु हिरावून घेतली गेल्यास आपणास वाईट वाटते मग ती वस्तु म्हणजे निवळ मातीचे खेळणे काळाने भक्तांपासून त्यांचा जीवनाधार असलेले श्रीसाई यांस दूर नेले तेहां त्या भक्तांना किती वाईट वाटले असेल त्याची केवळ कल्पना करणेच शक्य आहे.

“की घरधन्यावीण घर । की राज्यावीण नगर’

की द्रव्यावाचन भांडार । शिरडी कांतार बाबावीणा”

“महाराजांचे” देहावसान । प्राणांतची ओठविला ग्रामस्थापूर्ण ।

महणती देवा हा प्रसंग दारूण । हृदय विदारण झाले गा ॥

“कोणी करी आक्रमन । कोणी तेथे घेऊ लोळण

ਕੋਣੀ ਪਡੇ ਮਚਛਪਿੰਨ । ਵਖਾਪਿੰਨ ਜਨ ਝਾਲੇ ॥

2
6

हे श्री दाभोलकर रचित श्रीसाई सच्चरितात केलेले वर्णन अगदी यथार्थ वाटते. दुःखाची चरमसीमाच त्यावेळी भवतांनी अनुभवली असली तरी ही काहीं विचारवत स्थिरमनाने विचार करत होते. कारण ते पूर्णपणे जाणत होते की बाबांनी हा देह वस्त्राप्रमाणे बदलला आहे. अन्यथा श्रीसाई ही नष्ट होणारी वस्तु नव्हे. कारण -

“रवीस लागले ग्रहण । ज्ञाला की हो खग्रास पूर्ण ।
हा तो केवळ दृष्टीचा दोषगुण । संतासी मरण तैसेच ।

श्रीसाई हे व्यक्त होते, ते अव्यक्त ज्ञाले एवढेच कारण केवळ लोक कल्याणार्थ त्यांनी अवतार घेतला त्यावेळी हिंदु यवनांत द्वैत निर्माण होऊन संपूर्ण समाजाची घडी विस्कळीत ज्ञालेली होती व सर्वदूर अधर्माचरण चालू होते. आपल्या देशात पूर्वी ज्ञालेल्या इतर संताप्रमाणेच बाबांनी ही समाजाचा उद्धार करण्यास्तव अवतार घेतला व ते कार्य पूर्ण होताच स्वइच्छेने अवतार संपविला.

श्रीसाईबाबांनी समाजाला व्याबहारिक ज्ञान दिले व त्याचे प्रत्यक्ष प्रयोग करून दाखविले. मरण जवळ असतांना श्री वज्रे नामक ब्राह्मणांकडून ‘रामविजय’ हा ग्रंथ वाचवून घेतला. लक्ष्मीस नवदान दिले व अंतीम समयी भक्तांस जेवणाच्या निमित्ताने दूर सारले. वेळी मोहास दूर कसे सारावे हे हथा उदाहरणावरून कलून येईल. श्रीबाबांनी “वाडियात पडो हे शरीर” ही इच्छा व्यक्त केली होती त्यातही समाजहित दिसून येईल. कारण त्या स्मारकामुळेच (अनेक अलग अलग धर्माचे) भक्त एका विशिष्ट स्थानी जमतील, एकमेकांस प्रेमपूर्वक भेटतील व मिळून भक्ती करतील म्हणजे समाजात एकी निर्माण होईल व ते स्थान अनेकानेक भक्तांचे दुख व चिंता दूर करून त्यांस सुखी व समाधानी बनवेल, तरी भक्त हो –

“देह आहे उसनवारी । पंचमहाभूतांची सावकारी ।
निजस्वार्थ (परमार्थ) साधल्यावरी ।
परतणे माघारी । ज्याची त्या ॥”

हे लक्षात घेऊन बाबांची निस्वार्थ भक्ती करणे हेच आपणासर्वांचे जीवन घ्येय आहे. त्यासाठी श्रीबाबांचे पूर्ण सहाय्य आपणास आहेच. बाबा म्हणतात –

“नित्य मी जीवंत जाणा हेचि सत्य ।
नित्य घ्या प्रचीत । अनुभवे ॥”

श्रीसाईनाथ कोटीप्रणाम

—श्री. गणपतराव सामंत, एम. ए.
व्यवस्थापक — श्रीमहालक्ष्मी मंदिर.
मुंबई ४०० ०२६

० श्रीसाईनाथांनी समाधिस्त होण्यापूर्वी बत्तीस वर्षे अगोदर ब्रह्मांडी तीन दिवस आत्मा चढविला हे सर्व भक्तांना ठाऊक आहेच. पण यातील अर्थे व गुप्ति मला वाटते अजून अज्ञात आहे. जे काय ठाऊक असेल ते चार-चौधा भक्तांनाच. अनेक ग्रंथ प्रसिद्ध होत आहेत पण खालील गोष्ट अजून प्रसिद्ध झालेली नाहीं. सर्व भक्तांना महत्त्व कळावे म्हणूनच हा लेख प्रसिद्ध होत आहे.

काळाच्या माथां देणार पाय ।

ऐसिया महात्म्यांचा आयुर्दाय ।

करवेल कधी निश्चित काय ।

अवघड हे कार्य साधाया ॥

सिद्ध सत्पुरुषांना कालभर्यादा नसते. ते चिरंजीव असतात किवा इच्छा-मरणी असतात. श्रीसाईनाथ हे दत्तावतारी नाथ संप्रदायी सत्पुरुष आहेत.

आदिनाथ (श्रीदत्तात्रेय) गुरु सकल सिद्धांचां नाथ पंथाची परंपरा श्री-दत्तात्रेयापासून सुरु झाली. दत्तात्रेय, मर्च्छिद्र, गोरक्ष, कानिफ, जालंदर इत्यादि नाथ संप्रदायी सत्पुरुषांच्या प्रसंपरेत श्रीसाईनाथांचे स्थान आहे. नंवनाथ चिरंजीव असून त्यांचे कार्य चालूच आहे. म्हणूनच श्रीसाईनाथ होऊन गेले म्हणण्यापेक्षा श्रीसाईनाथ आहेत असे म्हणणे संयुक्तिक ठरेल. तसे अनुभव असंख्य भक्त आज घेत आहेत.

श्रीसाईनाथांचा कालावधि ऐशी वर्षाचा म्हणजे शके १७६०—१८४० (इ. स. १८३८—१९१८) आहे.

शके अठराशे चालीस ।

आश्विन शुद्ध दशमीस ।

विजयादशमीचे सुमुहूर्तास ।

बाबा निजवास पावले ॥

एवं ऐश्वींचा आयुर्दाय ।
स्थूलमानाचा हा निश्चय ।
की शके सतराशे साठ होय ।
जन्म निर्णय बाबांचा ॥

म्हणजे मानवी देहात श्रीसाईनाथांनी ऐश्वी वर्षे आत्मा ठेवला. समाधिस्थ होण्यापूर्वी बत्तीस वर्षे अगोदर त्यांनी शरीर सोडून आत्मा ब्रह्मांडी चढविला तो तीन दिवस.

मार्गशीर्ष शुद्ध पौर्णिमा ।
बाबा अस्वस्थ उठला दमा ।
सहन करावया देहधर्मा ।
ब्रह्मांडी आत्मा चढविला ॥

मार्गशीर्ष पौर्णिमा (श्रीदत्त जयंती) इ. स. १८८६ मध्ये श्रीसाईनाथांनी आत्मा ब्रह्मांडी चढविला.

मार्गशीर्ष पौर्णिमा किंवा वैशाखी पौर्णिमेस नवनाथ व इतर नाथपंथीय सिद्धांचे सम्मेलन असते. व अशाच्चवेळी दम्यामुळे शरीर त्रस्थ झाल्यामुळे म्हाळसापतीस सूचना देऊन श्रीसाईनाथांनी ब्रह्मांडी तीन दिवस प्राण चढविले. पण तीन दिवसानंतर त्याच कष्ट होणाऱ्या शरीरात नवीन सिद्ध नाथांनी प्रवेश केला श्रीसाईनाथांनी नव्हे. यानंतर श्रीसाईनाथांचे बत्तीस वर्षे कार्य चालू राहिले.

मंगळवार दि. १५-१०-१९१८ रोजी दुपारी २ वा. ३५ मि. श्रीसाई-नाथांनी शरीर त्याग केला व समाधिस्त झाले. मुसलमानी कॅलेंडरप्रमाणे त्यादिवशी नऊ तारीख असून कत्तलची रात्र होती.

समाधिस्त होण्यापूर्वी चार महिने अगोदर श्रीसाईनाथांनी कासीम नावाच्या मुलास औरंगाबादेतील बन्नेमिया नावाच्या फकिरास हार पाठविला व निरोप दिला -

'नव दिन, नव तारीख, अल्लामिया अपना धुनिया ले जायेगा. मर्जी अल्लाकी'.

बन्नेमियांच्या गळचात श्रीसाईनाथांनी दिलेला हार पडताच त्यांनी हवेल उंचावलेला हात हळुहळू खाली आणला व श्रीसाईनाथांचा वरील तिरोप ऐकताच बन्नेमियांच्या डोळ्यांतून अश्रू ओर्थंबले. चार महिन्यांनी वाबा समाधिस्त झाले. (स्वामी साईशरणानंद व श्री. वि. बा. खेर यांच्या पुस्तकावरून)

शके अठराशे चाळोस । दक्षिणायन आश्विनमास ।
विजयादशमी शुक्लपक्ष । पावेल अक्षयपद तात्या ॥

असे भाकित सांगून -

पहा आतां बाबांची वाणी । नाव दिघले तात्यांचे लावूनी ।
केली तयारी निजप्रयाणी । वेळा न चुकवनी अणुभर ॥

श्रीसाईनाथांचे समकालिन व त्यांचे सानिध्य लाभलेले व सध्या अस्तित्वात असणाऱ्या सिद्धसंतांकडून बाबांच्या तीन दिवस ब्रम्हांडी प्राण चढविण्याचा हेतु कळला. नाहीतर अभ्यास करून अशी माहिती मिळू शकणार नाही. नेहमी साईबाबां विषयीच बोलणे, साक्षात् ईश्वर म्हणजे साई असे म्हणणारे असे हे सत्पुरुष की ज्यांचा नामनिर्देश त्यांच्या परवानगीशिवाय करता येत नाही. त्यांच्या सहवासात श्रीसाईनाथांचा सहवास मिळाल्यासारखा वाटतो. असा माझा व अनेकांचा सत्य अनुभव आहे. श्रीसाईनाथांच्या अस्तित्वाची जाणीव होते.

संत मुळीच गर्भातीत ।
परोपकारार्थ प्रकट होत ।
ब्रह्मस्वरूप मूर्तिमंत ।
भाग्यवंत अवतरती ॥
जन्म आणि मरणस्थिती ।
अवतारी यां कदा न येती ।
कार्य सरतां ते स्वरूपी मिळती ।
समरसती ते अव्यक्ति ॥
अवघा देह साडेतीन हात ।
बाबा काय त्यांतचि समात ।
ते विशिष्ट वर्णस्वरूप युक्त ।

हे तो अयुक्त बोलणे ॥
 एसिया महानुभवांचा उदय ।
 लोक कल्याण हाचि आशय ।
 उदयासी आहे स्थिती विलय ।
 लोक संग्रहमय संत ॥

तीन दिवस आत्मा बाहेर ठेऊन नवीन नाथांच्या रूपाने बाबांनी शरीरात प्रवेश केला. यात आणखी बराच अर्थ असणारच.

शरीर अवजड झाले, गलितगात्र झाले की आत्मा बाहेर पडून नवीन देहात प्रवेश करतो. भगवद्गीतेत सांगितल्याप्रमाणे -

वासांसि जीर्णानि यथा विहाय ।
 नवानि गृहणाति नरोऽपराणि ।
 तथा शरीराणि विहाय जीर्णा -
 न्यन्यानि संयाति नवानि देहि ॥

ज्याप्रमाणे मनुष्य जुनी वस्त्रे टाकून नवी वस्त्रे धारण करतो त्याप्रमाणे जीवात्मा जुने व निरुपयोगी शरीर टाकून नवीन शरीर धारण करतो.

दम्यामुळे त्रस्त झालेले शरीर श्रीसाईनाथांनी सोडले पण त्याच शरीरात नवनाथांच्या रूपाने प्रवेश केला व आपले कार्य चालू ठेवले. वरील घटना भगवद्गीतेतील वचनास अपवाद ठरली. केवढे हे बाबांचे सामर्थ्य.

श्रीसाईनाथांच्या महानिर्वाणाला येत्या विजयादशमीला ६५ वर्षे पूर्ण होतात. सर्व साईभक्तांना अनेक प्रकारे बाबांच्या अस्तित्वाची प्रचिती येते यावरून बाबा जरी देहधारी नसले तरी त्याचे वास्तव्य असल्याची जाणीव येते. देहधारी नाहीत असे म्हणणे चुकीचे ठरेल कारण

“आठा वर्षांचा बाळ जनी । पुन्हा येईन मागुतेनि ।

ही त्यांची वाणी आहे काहीही असो आज त्यांचा संचार सर्वत्र चालू आहे. व याची प्रचिती असंख्य भक्त घेत आहेत.

श्रीसाईबाबा पंचवष्ठि महानिर्वाण दिनी बाबांना कोटी कोटी प्रणाम.

श्रीबाबा आणि दक्षिणा

सौ. उषाताई अधिकारी
सावित्री सदन, बंदर रोड, रत्नगिरी.

० घरोवरी देवदेवतांची पूजा चालते. गंध, कुंकू, अक्षता, फुले, हार घातले जातात, निरांजन ओवाळले जाते, नैवेद्य दाखवला जातो आणि आपल्या परम देवताला विडा-दक्षिणा अर्पण केली जाते. प्रभू साईनाथ शिरडीत प्रकटल्यानंतर लोक त्यांना वेडा फकीर समजत, त्यांची चेष्टाही करीत. पण जेव्हां त्यांची योग्यता कळली तेव्हां त्यांच्या दर्शनार्थ भक्तांच्या झुंडीच्या झुंडी येऊ लागल्या. श्रीबाबांचे दर्शन हा त्यांना परमोच्च आनंद वाटे. बाबांशी प्रेमाने बोलावे, हसावे, त्यांच्याजवळ गोष्टी बोलावात, त्यांचे ते लोभस रूपडे परत परत पहावे. असे त्यांना वाटे. श्रीसाईबाबा हाच आपला एकमेव आधार आहे हच्चा दृढ श्रद्धेने त्यांचेवर भार ठेऊन रहावे. सदा आनंदात असावे. सुखाने ते या संगुण रूपाची भक्ती करीत होते. श्रीबाबांना आपल्या भक्तांची पूर्ण काळजी होती. ते भक्तांकडून हरतहेची सेवा करून घेत होते ती घेता घेता दक्षिणेची मागणी करीत होते.

दक्षिणेचेही दोन प्रकार आहेत (१) व्यावहारिक दक्षिणा, (२) आध्यात्मिक दक्षिणा. देवदर्शनाला जातांना कुणीही रिक्त हस्ते जात नाहीं आपल्या कुवतीप्रमाणे काहीना काही घेऊन जातच असते. कोणी पेढे, बर्फी, नारळ तर कुणी फळफळावळ घेऊन जातो. कुणी पैसेही देतो. हे जे पैसे दिले जातात त्याला व्यावहारिक दक्षिणा असे म्हणतात. मात्र जेव्हां सद्गुरु शिष्याला मंत्रप्रदान करतात तेव्हां शिष्य सद्गुरुची मनोभावे पूजा करून जे द्रव्य देतो ती आध्यात्मिक दक्षिणा होय.

बाबा दक्षिणा मागत पण सर्वांकडून नव्हे. भक्तांची अनुकूलता व इच्छा, भाव, भक्ती पाहूनच मागत. यात स्त्रिया व मुलांचाही समावेश असे. श्रीमंत, गरीब हा भेद त्यांचेजवळ कधीच नव्हता. दक्षिणेतील काही रक्कम ठेऊन घेऊन काही परत देत म्हणत, याचा नीट सांभाळ करा. काहीं वेळा भक्तांनी दिलेली दक्षिणा अपुरी वाटून ते अधिक मागत. अशा तऱ्हेने रोज जे चार-पाचशे रुपये जमत त्यापैकी स्वतःसाठी एक कपर्दिकही खर्च न करता कोणास

१०-१५, २०-५० याप्रमाणे वाटून टाकीत. यात तात्या पाठलां सारखा श्रीमंत गृहस्थ असे आणि भाग्या सुंदरी यासारखी दरिद्री माणसेही असत. ऐतखाऊ बडेबाबांना तर रोज ५० रु. मिळत असत. श्रीबाबा दक्षिणेच्या रूपाने भक्तांची परीक्षा पहात असत. याची अनेक उदाहरणे आहेत. (१) काशिराम शिंपी - याच्याकडून वारंवार दक्षिणा घेऊन त्याला कफल्लक, कर्जबाजारी बनविले पण हे करताना त्याचा 'मी बाबांना रोज दक्षिणा देतो' हा जो अहंकार होता त्याचे दहन केले. शेवटी तो शरण येताच त्याची आर्थिक स्थिती सुधारली. (२) गणपतराव बोडस - नटवर्यं गणपतराव बोडसांनी एकदा दक्षिणा दिली ती पुरली नाहीं म्हणून पुन्हा पुन्हा मागून त्यांना निर्धन केले. परंतु श्री. बोडसांना आयुष्यात कधीही काही कमी पडले नाहीं. (३) दासगणू - दासगणूचे पहिले गुरु वामनशास्त्री इस्लामपूरकर यांनी फक्त कडोसरीचे २ रैसेच दक्षिणा घेतली होती. पण बाबांनी त्यांच्या सबंध नोकरीचीच दक्षिणा घेतली तीही अनेक परीक्षा घेऊन पण ती घेतल्यानंतर त्यांना आध्यात्मिक मार्गात उच्चस्थानी नेऊ बसविले. (४) बाळकृष्ण देव मामलेदार - यांचेकडे एकाच दिवसात ३ - ३ वेळा दक्षिणा मागितली. त्यांनी ती श्रद्धापूर्वक दिली. ती घेताना अनेक प्रकारे परीक्षा घेऊन त्यांना मारण्यापर्यंत मजल नेली, शिव्याशापांचा वर्षाव केला पण नंतर त्यांचेवर पूर्ण अनुग्रह करून त्यांचेकडे भोजन केले व ज्ञानेश्वरी ग्रंथ बाचण्याची स्वतः दिक्षा दिली. (५) श्री. बाबासाहेब तर्खडांच्या मित्राची पत्ती - ही शिरडीत आली असता तिच्याकडे ६ रु. मागितले. तिच्या जवळ पैसे नव्हते. ती घावरली पण तिच्या पतीने त्या ६ रु. चा अर्थ जाणलाव तो तिला म्हणाला, "अग बाबा तुला षड्ग्रिपूर्व विजय मिळव असे सांगतायत". बाबांनी यावर हसून मान डोलावली व त्या स्त्रीच्या मस्तकावर आपला अभय-हस्त ठेवून तिला छलणारी डोकेदुखी कायमची बंद केली. (६) गणेशभक्त श्री. त्रिबक विठ्ठल सामंत यांनी बाबांनी न मागताच २ रुपये दक्षिणा दिली पण त्यांचेजवळ झगडा करून आणखी २ रु. देच." असे म्हणून ते वसूल केले. (७) काका महाजनी - हे शिरडीत गेले की आपणहून बाबांना दक्षिणा देत एके प्रसंगी त्यांच्या पेढीचे मालक धरमसी जेठाभाई त्यांचेबरोबर गेले असता त्यांचे समोर बाबांनी फक्त काकांजवळच दक्षिणा मागितली त्यांनी ती देताच श्रीबाबा म्हणाले, "काका, अरे मी एकपट घेतो पण मला दसपट हजारपट द्यावे लागते" हे बोल एकून धरमसीनी स्वतःहून बाबांना १५ रु. दक्षिणा दिली. (८) गोमंतकातले २ गृहस्थ - हे दोघे श्रीच्या दर्शनास आले असता एकाजवळ १५ रु. दक्षिणा मागितली पण दुसरा आपणहून ३५ रु. देत होता

तरी ती घेतली नाही. ही विषमता पाहून माधवरावांनी हा भेद का असा प्रश्न केला तेव्हां बाबा म्हणाले, “अरे श्यामा, मी मागणारा कोण? ऋण, वैर, हत्या कुणाला चुकत नाही. मशीदमाई आपले येणे वसूल करीत आहे. हा १५ रु. देणारा तिचा ऋणी आहे म्हणूनच मी त्याचेजवळ ते मागितले. (९) माधवराव देशपांडे - श्रीबाबांचे निःस्सीम भक्त. फार प्रेमातले. सख्य भक्तीचा उत्तम नमुना. श्रीसाई सच्चरितकार गोविंदराव दाभोलकर यांचेमार्फत बाबांनी माधवरावांकडे १५ रु. दक्षिणा मागितली त्यांनी तेव्हां द्वारकामाईकडे तोंड करून मनोभावे १५ नमस्कार केले व हीच दक्षिणा असे ते म्हणाले. अर्थातच ही दक्षिणा बाबांना मान्य झाली. (१०) मुळे शास्त्री - पट्टशास्त्रात निपुण, प्रख्यात ज्योतिषी घोलप स्वामींचे भक्त. शिरडीत आल्यावर बापूसाहेब बुटींना त्यांचेकडे पाठवून श्रीबाबांनी दक्षिणेची मागणी केली मुळेशास्त्री रागारागानेच आरतीच्या वेळी दक्षिणा घेऊन आले. सोवळे म्हणून लांब उभे राहिले. त्यांची त्यांच्या गुरुस्थानी असलेली पूर्ण श्रद्धा पाहून बाबांनी त्यांना घोलप स्वामींच्या रूपात दर्शन दिले तेव्हां हर्षातिरेकाने मुळे शास्त्र्यांनी बाबांना मिठी घातली व दक्षिणाही दिली (११) रत्नजी पारसी - पुत्रसंतान नसलेला हा गृहस्थ नांदेडहून मुद्दाम दर्शनाला आला त्यांचे जवळून ३ रु. व ४ आणे वजा करून राहिलेली दक्षिणा घेऊन आपण व मौलीसाहेब हे एकच हे पटवून दिले व त्यांची पुत्रकामना पूर्ण केली. (१२) श्री. खापडे - यांचे घरी रात्री भोजनास गेले. नंतर विडा खालला. खापडर्यांना ते स्वप्न वाटले पण दुसऱ्या दिवशी माझी कालची दक्षिणा दे असा आग्रह करून दक्षिणा मागून घेतली. (१३) श्री. सपटणकर - यांची विविध प्रकारची परीक्षा घेऊन त्यांचेवर अनुग्रह केला. निधताना त्यांचेजवळ २ रु.च होते. त्यांचा तेवढाच देण्याचा संकल्प जाणून तेवढीच दक्षिणा मान्य करून घेतली. (१४) शिरडीचे साईबाबा या पुस्तकाचे लेखक श्री. केशव भ. गव्हाणकर - यांचेकडूनही २ पैसे दक्षिणा मागून घेतली आहे व ती त्यांनी दिली आहे.

श्रीबाबांनी सरसकट सगळच्याच भक्तांकडून दक्षिणा घेतली नाही तरी मेवेच्या रूपाने ती निश्चितच वसूल केली आहे यात विरागी म्हाळसापती आहेत, काकासाहेब दीक्षित आहेत. त्यांचेकडून आध्यात्मिक मागणीं प्रगती करून दक्षिणा घेतली. श्री. साठेसाहेब श्री. काकासाहेब दीक्षित, श्रीमंत बुटी यांचेकडून वाढे वांशवून घेतले त्यांना त्या रूपाने चिरंजीव केले पण हीही एक प्रकारची जनसेवेची दक्षिणाच. तात्या कोते पाटील, गोपाळ गुंड यांचेकडून जुन्या देवळांचे

जीर्णोद्वार करून घेतले. नानासाहेब चांदोरकरांकडून ठिकठिकाणी फिरण्याचे निमित्ताने आपण कोण हे वदविष्णाची कामगिरी करून घेतली. लोकांना जेवणाची सोय, रहाण्याची सोय करून घेतली. ही पण दक्षिणाच. भीष्म, दासगणू यांचेकडून राम-जन्मोत्सवाची कीरंने, दासगणूकडून सर्व संत चरित्रे लिहून घेतली ही पारमार्थिक दक्षिणाच होय. नानासाहेब निमोणकर, तात्यासाहेब नूलकर, माधवराव देशपांडे यांचेकडून लोकसेवा करून घेतली ही दक्षिणाच. राधाकृष्णा आई, बाळा पाटील नेवासकर यांचेकडून रस्ते झाडण्यापासून तो सारवण वगैरे घालून घेण्याचे काम करून घेतले ही ही दक्षिणाच. बापूसाहेब जोग, प्रेमळ भक्त मेघा यांचेकडून देवांची पूजा व आरती करून घेतली हाही दक्षिणेचाच प्रकार. निरनिराळ्या प्राण्यांच्या रूपात तर्खडांच्या पत्तीमारख्या स्त्रियांना दर्शन देऊन त्यांच्यात भूतदया किती आहे हे पाहिले व त्या परीक्षेत त्या उत्तरख्या ही पण दक्षिणाच होय.

ह्या दक्षिणा घेण्यात त्यांचा हेतु तरी काय होता? याचे एकच उत्तर. भक्तांना त्यांच्या पूर्वजन्मीच्या ऋणातून मुक्त करणे, त्यांची आध्यात्मिक उन्नती करणे, त्यागी वृत्ती निर्माण करणे. 'दिल्यावाचून मिळत नाहीं.' ही उदात्त शिकवण त्यांचे मनावर बिंववणे ही आहेच पण त्याशिवाय आपल्या भक्तांची वित्तावरची आसवती सुटली आहे की ती अंशतः तरी कमी झाली आहे की नाही हे पहायचे असेल. दक्षिणा मागितली तरी भक्त जवळ राहातो की आपल्यापासून दूर होतो हे ही त्यांना पहायचे असेल. ते काही असो. श्रीबाबांनी दक्षिणा मागितली ती संध्याकाळच्या आत सर्व वाटून ते मोकळेही होत असत. त्यांनी कसलाच संग्रह केला नाही. दक्षिणा न देणाऱ्याचीही त्यांनी कधीच उपेक्षा केली नाही. उलट भक्तांवर अलोट ममता प्रेम केले.

असा आमुचा साई परमेश्वरी अवतार
त्याचे चरणी मागते कधी न पडो विसर ॥

साईबाबाचा महानिर्वाण दिन

-कृ. सरल प. खारकर.
‘साई निवास’ प्लॉट नं. ३६ ए पूर्व,
बळॉक नं. ४, पहिला माळा, सा. हौ.
सोसायटी, शीव, मुंबई २२.

० दसन्यांच्या दिवशी श्रीसाईबाबांची पुण्यतिथी म्हणजेच महानिर्वाण दिन समजला जातो. यंदा बडील मंडळी श्री साईबाबांचा पासष्टवा महानिर्वाण दिन आहे असे सांगतात. परंतु बाबा सर्वत्र आहेत. ही सृष्टी त्यांच्या अस्तित्वाने व्यापून राहिली आहे. श्रीबाबांनी माणूसकी ही जात आहे. मानवता हा धर्म आहे ही मानवाला शिकवण दिली. श्रद्धा, सवूरी हा अमोल मंत्र दिला. उद्दीच्या रूपाने संजीवनीचा लाभ सर्वाना दिला आहे. बाबा हे निरंतर आपल्या जवळच आहेत. श्रीबाबांनी देहानी सीमोलंघन केले असले तरी ते सगळच्यांच्या हृदयात प्रेमाने वास करून राहिले आहेत. बाबांच्यावेळी जी मंडळी त्यांच्या सहवासात आली ती धन्य धन्य होत. बाबांनी आम्हांला दान धर्म करण्याची सवय लावून दिली. बाबांना काय कमी होते? कुवेराचे भांडारसुद्धा कमी पडले असते. पण बाबा स्वतः घरोघरी जाऊन भिक्षा गोळा करीत. माणसांजवळ पुष्कल असले तरी ते दुसन्यांना सत्पात्री दान करण्याची इच्छा हवी. बाबा तुमची ती ११ वर्चने त्यांचा प्रत्यय तर वेळोवेळी येतो. बाबा संकटाच्या वेळी जशी तुमची आठवण होते तशी आनंदाच्या क्षणी तुमचे कधीही विस्मरण होत नाही. बाबा तुम्ही आम्हांला धीर देता. तुमच्या फोटोचे दर्शन घेता मनातील दुःख हल्के होते. पशु, पक्षी, वृक्ष, लता यावर प्रेम करून मायेने त्यांची जोपासना करावी व प्रेम करावे. हे तुम्ही आचरणात आणून आम्हांला शिकवण दिलीत. श्रीराम नवमीचा उत्सव सुरु करून एकात्मतेची शिकवण दिलीत. आज जगाला त्याचीच गरज आहे. त्याचीच उणीव सर्वत्र दिसत आहे. श्रीसाईबाबा देहाने जरी गेले असले तरी कीर्ती रूपाने सर्व भक्तांसाठी धावून येतात. त्यांच्या पाठीमागे मायमाऊली होऊन संकटाचे हरण करतात. श्री साईबाबांच्या नामाने मन प्रसन्न होते. मी आहे विद्येने धाकुली मज सांभाळूनी घ्या आपुली. या महानिर्वाण दिनी मी आणखी काय लिहू? शब्द अपुरे पडतात. शब्दांच्या पलिकडचे आहे. तुम्ही साक्षात् भगवान आहांत. श्रीसाईबाबा तुम्हांला आम्हां भावांडांचे कोटी कोटी प्रणाम.

पुण्य-स्मरण

卷之三

-श्री. त्रिवेदि द. चावक
अशोक भुवन, नवापाडा,
डॉंबिवली (पश्चिम).

० श्री साईनाथांना समाधिस्थ होवून आता ६५ वर्षे झाली. गेल्या काही वर्षात त्यांच्या भक्तांच्या संख्येत अनेक पटीने वाढ झाली आहे. हच्चा संख्येचे प्रमाण ठरविणे जबल जबल अशक्यच.

पूर्वी आम्ही शिर्डीला जात होतो, तेव्हा मन अत्यंत करुणतेने भरून यायचं. तेथे रहात असताना, सर्व प्रकारे साईनाथांचेच विचार ढोक्यात असत. सकाळी, दुपारी अगर संध्याकाळच्या धूपारतीच्या वेळी साईनाथांच्या मूर्तीमध्ये अचानक भाव उमटलेले आम्हांस जाणवत असत त्यांचा चेहरा आम्हांला जे काही समजावून सांगायचा ते लिहिणे, कठीणच. आम्ही त्या समाधिसमोर त्यांच्या मंगलमूर्तीकडे पहात असताना आमच्या मनात असे विचार येत की, ‘साईनाथा तूच आम्हांला भोठं केलस. आमचे आईवडील जरी रक्तांचे असले तरी आमचे मन तूच घडविलेस. तूच योग्य ती बुद्धि दिलीस, तूच खराखुरा परमेश्वर आहेस. आम्ही असे सांगतो की, आम्ही आयुष्यात कोणाचेही वाईट चित्तणार नाहीं. कोणालाही वाईट वागणूक देणार नाहीं. इतकच काय पण जीवनात खोटपंण बोलणार नाहीं. असे म्हणत साईनाथांना नमन करीत असू.

ज्या दिवशी आम्हांला परत घरी यावयाचे असेल तेव्हां आमची मानसिक स्थिती विचित्र होत असे. त्या दिवशी आरत्यांच्या वेळेस मन करूणेने भरून जायचे व डोळचातून अशू ओढळायचे. हीच स्थिती पुन्हा शिर्डीस गेल्यावर व्हायची. मन शांत व्हायच, कारण साईश्वरानेच माझे आयुष्य घडविले होते. माझे मन, माझे विचार हथा सर्वांला साईनाथ साक्षीदार असत. किंबहुता तेच कारणीभूत असत. हा देव सर्वस्वी माझाच असायचा कारण बदलत्या आर्थिक परिस्थितीलाही हथाच परमेश्वराचे विचार उपयोंगी पडत असत. जगाची प्रचंड उलाढाल आम्ही विसरत असू हा देव व आम्ही बस्स. और कुछ नहीं.

पण आता परिस्थिती बदलली का मी बदललो हेच समजत नाही. शिर्डीला मन शांत होण्यासाठी जे पूर्वी वातावरण होते ते आता तिथं नाही अस वाटत्य.

शांत शिर्डी आता कधीच शांत नसते. माझ्यासारखे अनेक भक्त आता थोडे अस्वस्थ असतील कारण, शिर्डीला आता प्रचंड गडबड, भरपूर गर्दी, हृदयमुळे आता समाधिसमोर काहीकाळ शांत उभं रहाताच येत नाहीं. मन स्थिर होत नाही. कारण मनाची स्थिरता येण्यासाठी सर्वजिवळ एकच विचार हवा. तोच कदाचित नसेल, तरीसुद्धा मला माझ्यात बदल करून घ्यायला हवा कारण –

‘बदल हच्या सृष्टीत आवश्यक असतात आणि ते होणारच’.

पण माझ्या मनाच काय? तसेच नवीन भक्तांचे काय? आम्ही ज्या गोष्टीचा साईनाथांच्या प्रेरणेने अनुभव घेतला, तो अनुभव, त्या गोष्टी नव्या भक्तांना कशा अनुभवता येतील? व्यवहारी जगातील माणूस व्यवहार समोर ठेवून जर भक्ती करील तर त्याला मनःशांती कशी लाभणार? अशी विचित्र शंका मनात येते, तरीसुद्धा माझा विश्वास आहे की, हा साईश्वर त्या भक्तांना एक ना एक दिवस खन्या भक्तीकडे वळविणारच. त्याचेही मन स्थिर करणार.

आणि यदाकदाचित् काही भक्त तसेच राहिले तर? तर ते साईनाथांना दोष तर देणार नाहीत ना? कारण अशा भक्तांची संख्या बरीच असते नाही? पण तसे होणार नाही, कारण सर्वसामर्थ्यानिशीच श्री साई शिर्डीत अवतरले होते, त्यांनीच महामंत्र दिलाय की, अव्वल बादशाहीपेक्षा गरीबीच चांगली, आणि हेच ते भक्तांना पटवून देतील व तेसुद्धा हच्या मंत्राने भारावतील.

साईनाथांनी दिलेला महामंत्र आपण जर पाढू तर खरोखर आपणासारखा मुखी कोण?

गरीबी, सत्यता, प्रामाणिकपणे अंगमेहनत, निव्यसनी व कष्टाळू जीवन आनंदाने जगत जर आपण मुलांना योग्य ते शिक्षण दिले तर खरोखर साईनाथ सदैव आपल्या पाठीशी असेल आणि हीच खरी त्या ६५ वर्षीय महान शक्तिला वाहिलेली आदरांजली ठरेल.

श्री साईंशक

—श्री. संतोष ठाकूर

४१६५ जयविजय सोसायटी,
विलेपाले (पूर्व), मुंबई ४०० ०९९.

० आजपयंत शालीवाहन, विक्रम, हिजरी असे अनकूळक त्या त्या राजांनी किंवा धर्मप्रमुखांनी आपल्या नावाच्या चिरंतन स्मरणार्थ प्रस्थापित केले होते व सवयीने त्यांचा वापर आपण नित्याच्या व्यवहारात विनासायास करू लागले. त्याप्रमाणेच माझे वंदनीय दादा (श्री. दत्तात्रेय भास्कर भागवत, पुणे) हे परम साईंभक्त आहेत, तसेच श्री साईनाथांना त्यांनी सद्गुरु मानले आहे. त्या सद्गुरुच्या चिरंतन स्मरणार्थ त्यांनी 'श्री साईंशक' गेल्या वरपिसून मुळ केलेला आहे. त्याचा थोडक्यात तपशील पुढीलप्रमाणे आहे.

जगत् कल्याण हे श्री साईनाथांचे आद्य ध्येय होते. वंदनीय दादांनी तेच गुरुकार्य मानून त्याचे प्रतिक म्हणून 'श्री साईंशक' ही अभिनव भेट गेल्या विजया दशमीस (म्हणजेच शके १९०४ रोजी) त्याचे सद्गुरु श्री साईनाथ महाराज यांना अर्पण केलेली आहे. त्यांनी आम्हां भक्तांना यापुढे कोणताही मजकूर लिहितांना प्रथम दिनांक लिहिण्यापूर्वी 'श्री साईंशक' लिहिण्यास सांगितले असून आम्ही (सेवक-भक्त) ही आज्ञा शिरसावंद्य मानून तिचे पालन मदैव करीत आहोत.

जगतामध्ये मानवी धर्माचा उदय होऊन मानवी जीवन ईश्वरमय व्हृत्ति हाच उद्देश श्रीसाईनाथ महाराजांच्या अवतार कार्यामार्गे होता व 'श्री साईंशक' चा अवलंब केल्याने सद्गुरु श्री साईनाथ महाराज यांच्या अवतार कार्याच्या उद्दिष्टाची जाणिव प्रत्येक साईं भक्तांचे ठारी अत्यंत सहजपणे व प्रकर्पने रहाणार आहे.

परम पूज्य श्री साईनाथ यांच्या महानिर्वाणास येत्या विजया दशमीस ६५ वर्ष पूर्ण होत आहेत. त्या निमित्त सर्व साईंभक्तांनी या विजया दशमीपासून नित्य व्यवहार करताना प्रथम 'श्री साईंशक-२' लिहिण्यास सुरुवात करावी.

जेणेकरुन संतवूडामणि भगवान श्री साईनाथ यांचे पुण्य स्मरण चिरंतन होत राहिल.

'श्री साईशक' अमृत भेट ।
 नि प्रेमळ भक्ति साईनाथ ॥
 बहुत जन्मित्रा तव सहवास ।
 मग विसर केवि हो साईनाथ ॥
 हृत्कमलि सम तुझेच आसन ।
 तुझेचि दर्शन साईनाथ ॥
 'श्री साईशक' कार्य स्मरण तव ।
 तेच समर्पण साईनाथ ॥

साई अभंग

॥००००००००००॥

साई तुझ्या दरवारी । विवंचना परिहारी ॥४२॥

दुःख जाते माघारी । सोडोनी मना ।
 निर्मळ होई मन । घेता तुझे दर्शन
 पापाचे निवारण । होई सत्वरी ॥१॥

संसाराचे सुख । वासनेची भुख ।
 पाहता तुझे मुख । जाई विसरोनी ॥२॥

जन्मा येवोनिया । यावे शिर्डी जावोनिया
 साईरूप साठवोनिया । ठेवावे उदरी ॥३॥

ऐसी तुझी किर्ती । मना येई सफूति
 गातो तुझी आरती । भक्ति भावे ॥४॥

-श्री. सुरेश ज. रामधरण
 ५११ मिठाई चाळ, वाईशेत पाडा
 कुरार व्हिलेज, मालाड (पुर्व),
 मुंबई - ६४.